

EU vs. WTO

*Az EU felelősségre vonásának kérdései a WTO jog
megsértése kapcsán*

Jelige: Mandala

2014

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	5
2.	Amit a banánról tudni érdemes, avagy a banán, mint casus belli	6
3.	Az állami kárfelelősség fejlődése, és annak főbb jellemzői.....	8
4.	Nemzetközi szerződések átültetése és annak jogi háttere az Európai Unióban	9
5.	A GATT megítélése és „alkalmazhatatlansága” a Közösségi jogban	13
	5.1 Kezdetek.....	13
	5.2 A közvetlen hatály kizárása.....	14
	5.3 Kivételes alkalmazhatóság valóban kivételes esetei	16
	5.3.1 Fediol.....	16
	5.3.2 Nakajima	17
	5.4 Vegyes megállapodások.....	23
6.	További alkalmazásra lehetőséget adó megoldások.....	24
	6.1 Egységes értelmezés/a nemzetközi jog közvetett hatálya	24
	6.2 Igényérvényesítési lehetőségek	25
7.	Hol a határ a megsemmisítés és a kártérítés között?	26
	7.1 Feltételekhez kötött jogorvoslat	28
	7.2 Tagállami felelősség.....	30
	7.3 Köbler.....	30
	7.4 Jogsértés hiánya vajon egyenlő a felelősség kizárásával?	31
8	A WTO vitarendezési mechanizmusa és annak árnyalatai.....	33
	8.1 1/91 vélemény	33
	8.2 Vitarendezési Testület	33
	8.3 DSB döntés végrehajtásának elutasítása	36
	8.4 A szándékos vakság periódusa, avagy a DSB döntést megelőző Közösségi/Uniók gyakorlat.....	36
	8.5 DSB határozat a jogsértésről	36
	8.6 Ésszerű időtartam letelte és az azt követő, (változatlan) jogsértés	38

9	A baljóslatú és hangos heringek.....	40
10	Konklúzió	41
11	Irodalomjegyzék.....	42

*„Angliának nincsenek örök barátai,
Angliának nincsenek örök ellenségei,
Angliának érdekei vannak.”*

Henry John Temple Palmerston

1. Bevezetés

A világkereskedelem színpadán, nem meglepő módon, a kezdetektől fogva a legnagyobb gazdasági potenciállal bíró államok kapták a főszerepet. Hogy miért? Az egyes országok külkereskedelmét és az ahhoz fűződő politikáját nagyban befolyásolják a természeti csapások, földrajzi adottságok, természeti kincsei, ezen tényezőkből adódóan meghatározható hiánycikkei, amit a kereskedelem útján pótolni tud. Ezt az is befolyásolja azonban, hogy adott árucikkre milyen igény mutatkozik, az mennyire fontos a fogyasztók kielégítése szempontjából. Hozzá kell tenni, hogy a kereskedelmi tevékenység a technikai fejlődés utóbbi évtizedekben megfigyelhető „robbanásával” és a szolgáltatások kereskedelmének megjelenésével szintén újabb feladat elé állította az államokat a világkereskedelemben való szerepük megőrzéséhez. Mindezek eredőjeként a világkereskedelem színpadán sokkal nagyobb szerepet játszanak azok a hatalmak, akik tevékenységükkel és világkereskedelemben való aktív és meghatározó részvételükkel nagyobb befolyást gyakorolnak a többi állam külkereskedelmi vonatkozásaira. Miért is érdekes ez? Ezen nagyhatalmak között találhatjuk az Európai Uniót és az Egyesült Államokat is. Az ő tevékenységük parázs vitáknak ad melegágyat, hiszen esetleges ellenállásuk, vonakodásuk sokkal nagyobb kört érint, és komolyabb következményekkel jár.

A világháborúkat követően létrejövő egyre szövevényesebb interakciókból levont következtetések eredményeként az államok belátták, hogy egy nemzetközi szervezet létrehozása jelenthet megoldást a már-már átláthatatlan kapcsolatokban kialakult konfliktusok megoldására. Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (a továbbiakban: GATT) e megfontolások eredményeként született meg 1947-ben. A szervezet kereteiben minden tagra kiterjedő szabályrendszert fektettek le, hiszen fő funkciója a verseny tisztességessé tétele és az önkéntes akciók, azaz a megtorló intézkedések megfelelő keretek közé szorítása, valamint a vámokat és kereskedelmi akadályokat csökkentse.

A már említett rohamos technikai fejlődéssel, a szolgáltatások kereskedelmének megjelenésével, és az újabbnál újabb kihívásoknak való megfelelés szükségessége miatt a GATT szabályainak átalakítása egyre sürgetőbbé vált, amit 1994-ben a Kereskedelmi Világszervezet létrehozásával orvosoltak. A WTO vált az addig született megállapodásokat és szerződéseket összefogó keretté. Létrehozása jelentős változásokat idézett elő a

világkereskedelelem terén. Vizsgálatok alapján kimutatták, hogy a szabad, tisztességes kereskedelem együtt jár a gazdasági fejlődéssel.¹

Dolgozatunk két főszereplője tehát a WTO és az Európai Unió (a továbbiakban: Unió), azok rapszodikus viszonya. Megjegyzendő, hogy a WTO és az Unió céljai egybeesnek, hiszen magának az Uniónak is a kereskedelem fellendítése a célja a vámok és egyéb akadályok lebontása révén, azonban ha jobban megvizsgáljuk, viszonyuk kapcsán azt láthatjuk, hogy mégis feloldhatatlan ellentmondás gyökeresedett meg közöttük.²

A továbbiakban a főbb eseteken keresztül próbálunk betekintés nyerni a több évtizedes ellentmondásokba, az azokból kifejlődött, éveken keresztül húzódó vitákra, a felmerült jogsértések alanyainak igényérvényesítési lehetőségeire, és választ kapni az ellentétek okára.

2. Amit a banánról tudni érdemes, avagy a banán, mint casus belli

Az emberek természetéhez tartoznak a háborúk. Kemény kijelentés, de talán senki sem vonhatja kétségbe, ha végignézzük a történelem folyamán. Az emberek füle már annyira hozzászokott a fegyvercsörgéshez, hogy lassacskán már az vált meglepővé, ha békeidőről hallunk, olvasunk. Mindenki hallott már arról, hogy milyen lehetetlen ürügyek kapcsán törtek ki háborúk, gondoljunk csak arra, hogy hol egy nő szerelme, hogy egy tölgyfavödör,³ de megesett az is, hogy eltévedt állatok vagy egy levágott fül robbantottak ki békíthetetlen viszályokat az egyes szembenálló felek között. Persze előfordult az is, hogy az úgynevezett háborús időszak nem állt fenn még egy óráig sem.⁴ A háborúk és forrongások általában mindig valamilyen beszélő nevet

¹ Roberto BENDINI: *Az Európai Unió és a Kereskedelmi Világszervezet*, Az EP Think Tankje kiadványainak jegyzéke, 2014. április, (a továbbiakban: Bendini), elérhető: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT\(2013\)060202_HU.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT(2013)060202_HU.pdf), (látogatva: 2014.09.20.)

² BENDINI, im.

³ Bár témánkhoz nem kötődik szorosan, érdemes utána olvasni annak Modena és Bologna között dúló, kétezer áldozatot követelő háborúnak, ami 12 éven át tartott egy ellopott tölgyfavödör miatt. A helyzet iróniája abban rejlik, hogy a vödört ugyan hosszas küzdelem árán sikerült visszaszerezni, de a férfiúi hiúság megsértéséért vett „revans” kétséges, hogy vigasztalta a fiaikat sirató anyákat. Minden esetre a vödör azóta is ott függ a harangtoronyban, de talán inkább az emberi butaság iskolapéldájaként lehetne arra tekinteni, mintsem háborús győzelem szimbólumaként. A történelmi érdekességekről bővebben: Ráth-Végh István: *Tarka históriák*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1964., 361-363.

⁴ Az angol-zanzibári háború mindössze 38 percig tartott. A háborúról többet olvashatnak a *Múlt Kor* történelmi magazin következő oldalán: http://mult-kor.hu/20130903_40_perc_alatt_lezavartak_a_tortenelem_legrovidebb_haborujat (látogatva: 2014.10.10.)

kaptak, amiről rögtön kialakulhatott valamiféle kép az olvasóban, úgy, mint a keresztes háborúk, a bokszerlázadás, a hidegháború, stb.

Talán nem tévedünk azonban, ha az mondjuk, hogy a banánról, mint „háborút kirobbantó tényezőről és okról” annál kevesebben hallottak.

Napjainkban a kardok s lándzsák szerepét egyre inkább a gazdasági, kereskedelmi okokból kitörő viszályok, ellenségeskedések vették át, és ebbe a csoportba tartozik a banánháború is.

A történelem leghosszabb, egyben legkevesebb áldozatot követelő háborúja 335 évig tartott.⁵ Legalább ekkora meglepetést kelt azonban, ha a már említett, a közelmúltban véget ért banánháború majd húsz éves időszakára gondolunk.

Mint minden háborúnak, ennek is voltak kiváltó okai. Lássuk hát, mi vezetett egy gyümölcs miatti hosszú acsarkodáshoz.

Az Európai Unió világviszonylatban a legnagyobb banánimportőrök közé tartozik (mint ahogyan az USA is), hiszen az említett gyümölcs, az importhoz képest, elenyésző mennyiségben kerül megtermelésre az Unión belül. Mint az a későbbiekben is említésre kerül, az Unió annak érdekében, hogy az afrikai, karibi és csendes-óceáni (a továbbiakban: AKCS országok) országokat kedvezményben részesítse, azok banánbehozatalához 857.700 tonnáig vámmentességet biztosított az 1993-ban született egységes szabályozás, a 404/93/EGK tanácsi rendelet értelmében. Az AKCS országok azonban, a multikkal összehasonlítva, elenyésző szerepet játszanak a banánpiacon. Az 1993 évi szabályozás előtt három eltérő szabályozás volt életben, az Unióban, ráadásul az egyik ezek közül felhatalmazta a tagállamokat, hogy maguk határozzanak az importtal kapcsolatos kérdésekben.⁶ Nem nehéz elképzelni, hogy egy ennyire eltérő szabálycsomaggal rendelkező Európa milyen feladattal és türelmi próbával állította szembe a kereskedelmi partnereit. Az együttműködési megállapodásokban nem részes államokkal szemben az Unió magas vámokat vetett ki, a részes felekkel ellentétben, akik vámmentesen értékesíthették árujukat, a nemzeti

⁵ A háború Hollandia és a Scilly szigetek között „zajlott”. Bővebben: http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/17/1986_veget_er_a_335_eves_haboru/ (látogatva: 2014.09.22.)

⁶ Adriana Chacón-Cascante, John M. Crespi: HISTORICAL OVERVIEW OF THE EUROPEAN UNION BANANA IMPORT POLICY, Department of Agricultural Economics, Kansas State University. 332D Waters Hall. Manhattan, KS , 2005, 2-3.

elbánás valamint a legnagyobb kedvezmény elvével ellentétben.⁷ Mily „meglepő”, az Egyesült Államok multijai⁸ nem találták meggyőzőnek az érvet, és nem viselték szívükön az említett gyarmatok fejlődésének ügyét. Azt sokkal jobban sérelmezte azonban, hogy a megkülönböztetett elbánás érinti a „pénztárcáját”. A szembenálló felek tehát, a karibi térség államai (AKCS-banán) és a latin-amerikai országok („dollár-banán”)⁹, azaz Costa Rica, Guatemala, Venezuela, Nicaragua és Kolumbia, 1993-ban vitarendezést kezdeményeztek, mondván az Unió gyakorlata sérti a GATT rendelkezéseit. Ez a konfliktus gyorsan megoldódott, ugyanis az Unió az ún. Banán Keretmegállapodás megkötésével számukra is kedvezményt biztosított. 1996-ban azonban újabb eljárás indult az Unió ellen, amit az USA, Guatemala, Honduras és Mexikó együttesen kezdeményezett, de ebben az esetben a latin-amerikai országok számára biztosított kedvezményeket találták sérelmesnek. Az Unió, ellenfelei nyomásának engedve, módosította a kedvezményi rendszerét, ám ez nem volt elegendő. Arra hivatkozva, hogy az Unió gyakorlata a módosításokkal együtt sem felel meg a jogszerűség követelményeinek, az USA értékvám bevezetésére kapott engedélyt. Újabb módosításra került sor, azonban harmadszorra is a WTO előtt néztek farkasszemet.

Summa summarum, 2009-ben megszületett a Genfi Megállapodás, amely 2017-ig fokozatos importvám csökkentést követel meg az unió részéről.¹⁰

3. Az állami kárfelelősség fejlődése, és annak főbb jellemzői

A jogalkotásért való felelősség jelentősebb súllyal csupán az 1970-es években vetődött fel, amikor a jogalkotásért és a jogharmonizációért való felelősséget összekapcsolva vizsgálták az Európai Közösségben. Mindeztől az állami immunitás az államok legfontosabb felelősség alóli kibúvási lehetőségét jelentette, más néven, a felelőtlenség biztosítéka volt. Az állam által okozott károkért való felelősség azonban csak a későbbiek során merült fel.¹¹

Tekintettel arra, hogy az Unió működésének egyik alapköve a tagállamok jogharmonizációs tevékenysége, érthető, hogy az utóbbi évtizedekben miért nőtt meg az érdeklődés e terület

⁷ Nevezhetnénk a megkülönböztetés-mentesség elvnek is, hiszen célja az, hogy diszkriminációmentes piacot teremtsen azáltal, hogy minden partnerrel szemben ugyanazon feltételeket kell támasztani a WTO tagjainak.

⁸ Öt multinacionális vállalat kezében van a banánkereskedelem legnagyobb része. Ezek a következők: Dole, Chiquita, Del Monte, Fyffes és Noboa. Anup Shah: *The Banana Trade War*, 2010 (látogatva: 2014. 10. 12.)

⁹ *Arbitrando et curriculum bene deligendo*, Ünnepi kötet, Pázmány Press, 2014, SZABÓ Sarolta: A WTO vitarendezési mechanizmusa: a banánháború és annak következményei, 211-228., (a továbbiakban: Szabó)

¹⁰ SZABÓ i.m. alapján

¹¹ KECSKÉS László: *Európa-jogi tapasztalatok az állam jogalkotással okozott károkért való felelősségének megalapozásához*, PJK, 2003/4., 3-4. (a továbbiakban: Kecskés)

íránt.¹² Az azonban már más, sokkal érdekesebb kérdés, hogy magának az Uniónak hogyan alakult a kárfelelőssége egy nemzetközi szerződés átültetésének elmaradása esetén.

4. Nemzetközi szerződések átültetése és annak jogi háttere az Unióban

A továbbiakban tárgyalandó, problémás Unió joggyakorlat könnyebb megértéséhez vessünk először egy pillantást a nemzetközi szerződések Unión belüli helyzetére.

A kérdés felvetésekor rögtön szembetaláljuk magunkat azzal a ténnyel, hogy az Unió alapító szerződésekből kimaradt a nemzetközi szerződések Unió joggal való kapcsolatát, valamint azok hatályát rendező rész. Ha jobban megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy az Unió és a nemzetközi jog kapcsolata sem kerül rendezésre, amit jól tükröz az, hogy maga a „nemzetközi jog” kifejezést is csak alig néhány alkalommal találjuk meg az alapító szerződésekben.¹³ Ennek tükrében nem meglepő, hogy a szerződések átültetéséről,

valamint az Unió jogalkotásának nemzetközi szerződések fényében való törvényességi felülvizsgálatról is hallgatnak a jogforrások. Mindezek eredményeként az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) hatáskörébe utalták annak értelmezését, és az útmutatást.

Itt kell azonban megjegyezni, hogy az EUMSZ. 216. cikk (2) bekezdése¹⁴ (a korábbi EKSZ. 300. cikke) alapján az Unió által kötött nemzetközi szerződések rendelkezései jogilag kötik mind a tagállamokat, mint az Unió intézményeit.¹⁵

Másik említésre méltó vonatkozása a nemzetközi szerződések körül folyó, véget nem érő vitának az Unió jogforrási hierarchiája. A nemzetközi szerződéssel szemben támasztott követelménynek megfelelés esetén, azaz, ha a nemzetközi szerződés nem ütközik alapító

¹² KECSKÉS i.m. 5.

¹³ MOHAY Ágoston: *A nemzetközi jog és az uniós jog kapcsolódási pontjai*; 274., elérhető: <http://onszak.hu/folyoirat/wp-content/uploads/2014/06/12Mohay.pdf>; a dokumentumban találjuk az erre vonatkozó adatot, mely szerint a kifejezés az EUSz.-ben és az EUMSZ.-ben összesen három helyen jelenik meg. (a továbbiakban: MOHAY) (látogatva: 2014.09.10.)

¹⁴ 216. cikk (2) bek.: „Az Unió által megkötött megállapodások kötelezőek az Unió intézményeire és tagállamaira.”

¹⁵ MERVI PERE: *Non-implementation of WTO dispute settlement decisions and liability actions*; Nordis Journal of Commercial Law, 2004., 5. (a továbbiakban: MERVI PERE)

szerződésbe¹⁶ (elsődleges jogforrásba), és nem veszélyezteti az Unió által kialakított közjogi rendszert, úgy az az Unió másodlagos jogforrások előtt helyezkedik el. Ez (elméletileg) azt jelenti, hogy amennyiben egy Unió másodlagos jogforrás összeegyeztethetetlen valamely, az Uniót kötő nemzetközi szerződéssel, úgy azt érvénytelenné kell nyilvánítani.

Ezt erősítette meg a Bíróság az *International Fruit Co. v. Produktschap* ügyben is, ahol az ítélet preambulumban azt olvashatjuk, hogy amennyiben az Unió elfogadta a tagállamoknak, a GATT által lefedett területeken kialakított gyakorlatát, az Uniót épp úgy kötik ezek a rendelkezések.¹⁷ Arról már nem is beszélve, hogy az EUMSz. 218. cikk alapján megkötött nemzetközi szerződések az Unió jog integráns részét képezik, hatálybalépésétől fogva, ráadásul olyan megítélés alá esnek, mintha azt Unió intézmény alkotta volna.¹⁸

Mint az már említésre került, átültető jogi aktusról sehol sem olvashatunk, így felvetődik a kérdés, hogy ez vajon az Unió monista felfogását¹⁹ tükrözi?²⁰ A WTO-val kapcsolatos esetek kapcsán ennek cáfolatát láthatjuk. Nem nehéz ezzel ellentétes példát találni azonban az Unió ítélkezési gyakorlatában. A Magyarország kontra Szlovákia ügyben például azt olvashatjuk, hogy „az uniós jogot a nemzetközi jog releváns szabályaira tekintettel kell értelmezni, mivel a nemzetközi jog részét képezi az uniós jogrendnek, és kötelező az Unió intézményeire”.²¹ Ez a kijelentés a Bíróság számára lehetővé teszi a nemzetközi jog uniós jogrend részeként való kezelését. A kérdés persze nem ilyen egyszerű.²² Az Unió szerződések a tagállamok jogrendszerének integráns részét képezik, azokat kötik hatálybalépésük napjától.²³ Ennek következményeként azonban, az 1969. évi bécsi egyezmény alapján, a tagállam nem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire nemzetközi szerződéses kötelezettségének elmulasztása esetén.²⁴ Itt kell megemlíteni, hogy a Bíróság joggyakorlatában szintén az 1969.

¹⁶ EUMSz. 218. cikk (1) bek.

¹⁷ *International Fruit Company*, C-21/72, 1219. o., elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=88381&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=32850>

¹⁸ *R. & V. Haegeman v. Belgian State*, C-181-73, 449. o., elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=88633&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=33568>

¹⁹ A monizmus és a dualizmus a nemzetközi és a belső jog kapcsolatának két eltérő felfogását jelentik. A monista felfogás szerint ahhoz, hogy a nemzetközi jog a belső jogrend részévé váljon nem szükséges további jogi aktus (átültetés) annak elfogadásán felül.

²⁰ MERVÍ PERE, i.m. 5.

²¹ C-364/10., Magyarország kontra Szlovákia ügy, 44. pont

²² MOHAY, i.m. 279.

²³ MOHAY, i.m. 280., C-6/64, *Costa v. ENEL* ügy, elérhető:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61964CJ0006>

²⁴ Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, kihirdetve: 1987. évi 12. törvényerejű rendelettel, 27. cikk, Mohay, 280.

évi Egyezményre hivatkozik, holott helytállóbb lenne az 1986-os nemzetközi szerződésekre vonatkozó Bécsi Egyezményt alapul venni.²⁵

A Bíróság az esetleges összeegyeztethetlenségből fakadó viták elkerülése érdekében az 1/75 számú véleményében iránymutatásul megállapította ennek feltételeit, valamint az ilyen kérdésekben való törvénykezés nélkülözhetetlen voltát. A vélemény az EUMSZ. 218. cikk (11) bekezdésével foglalkozik. A Bíróság rögtön a vélemény elején tisztázza a „megállapodás” kifejezés alkalmazásának körét. Minden olyan, kötéserővel rendelkező kötelezettségvállalásra alkalmazni kell, amit a nemzetközi jog alá tartozó felek egymással kötnek, annak formai megjelenésétől függetlenül.²⁶ Ennek a tágan felfogott értelmezésnek köszönhetően a fogalom alá tartozik az összes kötelezettségvállalást tartalmazó nyilatkozat. A véleményre irányuló eljárás azonban csak tervezeti állapotban lévő, azaz aláírásra még nem került megállapodás esetén indítható.²⁷

De mi a teendő, ha a megállapodás már megszületett?

A kérdést a WTO kapcsán vizsgálta a Bíróság, aminek eredményeként megszületett az 1/94-es számú vélemény. A spanyol kormányzat problémafelvetésére az volt, hogy amennyiben a Közösség már szerződött, úgy a szerződés automatikusan köti a tagállamokat is.²⁸ A kérdésfeltevések arra vonatkoztak, hogy a Közösség rendelkezi-e kizárólagos hatáskörrel abban az esetben, ha a megkötendő megállapodás árukereskedelmi vonatkozású. A Tanács javaslata az volt, hogy a Bíróság akként válaszolja meg a kérdést, hogy a Közösséget létrehozó szerződések hatáskörmegosztással kapcsolatos rendelkezései nem zárják ki a WTO megállapodások Közösség és tagállamok általi együttes megkötését.

A Bíróság azt a választ adta, hogy bár a megállapodás aláírásra került, ez azonban nem minden esetben zárja ki a véleményre irányuló eljárás megindítását, így a megállapodás mindaddig csak előirányozottnak tekinthető. Ennek megfelelően: a Közösség megkötí, míg a tagállam szentesíti a megállapodásokat.²⁹

²⁵ SZABÓ Marcel, LÁNCOS Petra Lea, GYENEY Laura: *Uniós szakpolitikák*, Szent István Társulat, Budapest, 2014, 7. (a továbbiakban: SZABÓ-LÁNCOS-GYENEY)

²⁶ Opinion 1/75, 1360, elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=104482&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=205393>

²⁷ Piet ECKHOUT: *EU External Relations Law*, 270. (a továbbiakban: Eeckhout)

²⁸ Eeckhout: i.m., 272.

²⁹ Opinion pursuant to Article 228 (6) of the EC Treaty, Opinion of the court, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=99588&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=208848>

A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban további kérdésként merül fel, hogy azok rendelkeznek-e közvetlen kötő erővel az Unióra nézve, avagy sem. Amennyiben igen, úgy a magánszemélyek is hivatkozhatnak a megfelelő rendelkezéseikre igényérvényesítésük során, azaz kikényszeríthetővé válnak nemzeti szinten is.

A Kupferberg ügyben a Bíróság elsőként azt vizsgálta, hogy egyáltalán rendelkezik-e hatáskörrel az esetre nézve. Megállapította, hogy a felek azon akaratának a hiányában, hogy kizárják a megállapodás közvetlen hatályát, a megállapodás közvetlen hatállyal bír. Ezzel az ítélettel megalapozta a jövőre nézve azt is, hogy a felek rendelkezésének hiányában a Bíróság hatásköre kiterjed a nemzetközi szerződések hatályának vizsgálatára, és annak hatályával kapcsolatos kérdés eldöntésére.³⁰ Az eset vizsgálata folyamán fektette le a Bíróság azon feltételeket, amiket megkövetel ahhoz, hogy a kereskedelmi szerződés közvetlen erővel bírjon. Ezek a következők: (i) feltétlen, (ii) kellően pontos, valamint a szerződés egyik (iii) célja annak közvetlen alkalmazhatósága.³¹

A Demirel ügyben pontosította a Kupferberg ügyben alkalmazott előfeltételeket. Kimondta, hogy a Közösség és nem tagállamok között kötött megállapodásokat közvetlenül alkalmazhatónak kell tekinteni, amennyiben magának a szövegezésének, céljának és természetének köszönhetően, kétség nélkül megállapítható a rendelkezés világos és pontos kötelezettséget tartalmazó volta, amely kötelezettség nem igényli további intézkedések elfogadását.³²

³⁰ Marieke Van HOECKE: *The problem of GATT/WTO law in the European Union legal order*, 28-29. (a továbbiakban: HOECKE)

³¹ Hauptzollamt Mainz v C. A. Kupferberg & Cie. KG asA, C- 104/81, [EBHT 1982., I-03641], I-3643 elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=91457&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=119412>, eredeti szöveg: „such a stipulation is unconditional and sufficiently precise to have direct effect presupposes an analysis of the provision in the light of the object and purpose of the Agreement and of its context.”

; MERVÍ PERE, i.m. 5.

³² HOECKE, i.m. 29., Case Demirel, C-12/86, [1987., I-03719], I-2720, eredeti szöveg: „A provision in an agreement concluded by the Community with non-member countries must be regarded as being directly applicable when, regard being had to its wording and the purpose and nature of the agreement itself, the provision contains a clear and precise obligation which is not subject, in its implementation or effects, to the adoption of any subsequent measure.”

5. A GATT megítélése és „alkalmazhatatlansága” a Közösségi jogban:

5.1 Kezdetek:

Fordulópontot jelentett a Közösség életében a következő eset, amelyben a Bíróság megállapította, hogy a Közösség „új jogrendet”³³ teremtett, valamint megszületett az azóta alapulvvé vált közvetlen hatály megalapozása.³⁴

De kezdjük az elején. A Van Gend & Loos ügy előzetes értelmezési eljárásként indult a Bíróság előtt. A probléma egy holland jogszabállyal kapcsolatban merült fel, ugyanis az akkor hatályban lévő EGK szerződés 12. cikke szerint nem lehetett volna sem be- vagy kiviteli vámokat bevezetni, sem a meglévőket emelni. Az importáló vállalkozás emelt szót a jogellenes gyakorlat ellen. Az Európai Közösség ezen ügy³⁵ kapcsán foglalkozott először a közvetlen hatály főbb vonalaival az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés kapcsán, hiszen a kérdés az volt, hogy a szerződés származtat-e jogokat a magánszemélyekre, aminek az előfeltétele a közvetlen alkalmazhatóság megállapíthatósága volt. A Bíróság öt lépésben vizsgálta a szerződés közvetlen hatályát érintő kérdéseket. Elsőként megállapította, hogy a közvetlen hatály megítélése az értelmezés tárgykörébe esik, így az tisztán a Bíróság hatáskörébe tartozik. Ezt követően a Bíróság a szerződés rendszerét vette górcső alá, majd azt vizsgálta, hogy a szerződés megfelel-e a később a már említett Kupferberg esetről ismertetett feltételeknek, azaz világos, feltétlen alkalmazást igénylő, valamint további áttűtetési vagy azzal kapcsolatos jogi aktust sem igényel a tagországok részéről. Végül a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a szerződés 21. cikke közvetlen hatállyal bír.³⁶ Itt kell megemlíteni, hogy a preambulum nem csak kötétségeket keletkeztet, de jogokat is származtat, még hozzá közvetett módon is, a magánszemélyekre.³⁷

A probléma gyökere az Unió megközelítésében rejlik. Saját szemszögéből ítéli meg azt, amit pártatlanul, kívülről szemlélve kellene vizsgálnia.³⁸

³³ C-26/62, [1963., I-00003] preambulum 3. pontja, „*The European Economic Community constitutes a new legal order of international law for the benefit of which the states have limited their sovereign rights, albeit within limited*

fields, and the subjects of which comprise not only the Member States but also their nationals.”

³⁴ *Van Gend en Loos ügy - Az uniós jog közvetlen hatályának elve - Az Európai Bírósága az ítélet 50. évfordulóját ünnepli*, 2013, elérhető: <http://www.jogiforum.hu/hirek/29086>

³⁵ C-26/62

³⁶ HOECKE i.m. 30.

³⁷ HOECKE, i.m. 29.; C-26/62, I-3. pont.

³⁸ HOECKE, i.m. 30-31.

A GATT/WTO jog közvetlen hatállyal felruházása nagyon súlyos következményekkel járt volna/járna az Unióra nézve.

5.2 A közvetlen hatály kizárása:

Az International Fruit Company ügyben történt meg ennek, a mondhatni alapvetésnek számító nézőpontnak az első ízben való megfogalmazása a Közösség által kötött nemzetközi szerződésekre vonatkozóan. Marieke Van Hoecke megfogalmazásával élve, ez az eset a szülőanyja a későbbi, ehhez a problémához kapcsolódó kérdéseknek és válaszoknak. A kérelmező egy almabehozatalt előfeltételhez kötő (engedély) rendeletet talált összeegyeztethetetlennek a GATT-tal (XI. cikk). A kérdés olyan szempontból volt érdekes, hogy amennyiben megállapítható a nemzetközi jog általi felülvizsgálhatóság, úgy az ilyen, és ehhez hasonló, korlátozó rendelkezések mind ellentétesek azzal, azaz meg kell semmisíteni. A Bíróság elsőként az értelmezéshez való jogosultságát vizsgálta, majd megállapította, hogy még ha a nemzetközi jog fennhatósága alatt kell is eldönteni a kérdést, tehát a rendelkezés érvényességét vitató területen, ez nem gátolja a Bíróságot a kérdés eldöntésében.³⁹⁴⁰ Ezt követően leszögezte, hogy az előbbiekből kifolyólag minden olyan területre kiterjed a hatásköre, amely alkalmas lehet arra, hogy a Közösség rendelkezését érvénytelenítse annak a nemzetközi joggal ellentétes volta miatt.⁴¹ Egyszóval a nemzetközi megállapodások értelmezését egy tollvonással a hatáskörébe vonta. Ez azonban még messze nem minden. A Bíróság további két feltételnek való megfelelést tett nélkülözhetetlenné a nemzetközi megállapodások részéről, azok kötőerejének megállapíthatóságához. Egyrészt a megállapodásnak kötnie kell a Közösséget, másrészt jogokat kell származtatnia a Közösség polgáira, mégpedig úgy, hogy azokra a bíróságok előtt hivatkozhatnak.⁴²

A probléma az volt, hogy a kérdés felmerülésének, és az ügy eldöntésének időpontjában a Közösség nem volt a GATT részes állama. Ennek ellenére, nem kis meglepetést okozva, a Bíróság megállapította, hogy a megállapodás kötő erővel bír, tekintettel arra, hogy a Közösség elfogadta a létrejöttét megelőző, a tagállamok által a GATT rendelkezései alapján kialakított

³⁹ C-24/72, [1972., 01219] 5. pont: „*Under that formulation, the jurisdiction of the Court cannot be limited by the grounds on which the validity of those measures may be contested.*”

⁴⁰ HOECKE i.m. 31.

⁴¹ 6. pont: „*Since such jurisdiction extends to all grounds capable of invalidating those measures, the Court is obliged to examine whether their validity may be affected by reason of the fact that they are contrary to a rule of international law.*”

⁴² 7-8. pont

kereskedelmi gyakorlatot.⁴³ Az érvelés azonban tovább folytatódik. A Bíróság a megállapodás természetére hivatkozva megállapítja, hogy az flexibilitásának és a tárgyalások alapelvének hangsúlyozásának köszönhetően nem származtat jogokat a polgárookra, így nem is lehet annak fényében felülvizsgálni a Közösség rendelkezéseit.⁴⁴ Tette mindezt úgy, hogy a konkrét jogszabályhelyet nem vizsgálta.⁴⁵

⁴³HOECKE im. 32.

⁴⁴ 21. pont: „*This agreement which, according to its preamble, is based on the principle of negotiations undertaken on the basis of „reciprocal and mutually advantageous agreements” is characterized by the great flexibility of its provisions, in particular those conferring the possibility of derogation, the measures to be taken when confronted with exceptional difficulties and the settlement of conflicts between the contracting parties.*”

27. pont: „*When examined in such a context, article XI of the General Agreement is not capable of conferring on citizens of the community rights which they can invoke before the courts.*”

⁴⁵ HOECKE im. 33.

5.3 Kivételes alkalmazhatóság valóban kivételes esetei:

5.3.1 Fediol:

A Bíróság előzőekben tárgyalt megközelítése bírálatok sorozatára adott alapot, aminek köszönhetően a Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol) ügy kapcsán került kidolgozásra az első, kivételt megfogalmazó döntés. A Fediol (EGK olajüzemi iparának szövetsége) kérelemmel fordult a Bírósághoz az EUMSZ. 263. cikke alapján a Bizottság egy (nem közzétett) határozatával szemben, melyben a kérelmező a közös kereskedelempolitika megerősítéséről szóló, 1984. szeptember 17-i 2641/84 tanácsi rendelet 3. cikkének (5) bekezdésére alapozott panaszában kérte Argentína, szójabogácsa behozatalával kapcsolatos, kereskedelmi gyakorlatának vizsgálatát. A hivatkozott rendelet (más néven a „kereskedelempolitika új eszköze”)⁴⁶ felhatalmazást ad a követendő eljárás megállapításán keresztül a Közösségnek arra, hogy (a dömpingen és az állami támogatásokon túlmenően) lépéseket tegyen a harmadik országok részéről tapasztalt, tiltott kereskedelmi gyakorlat esetén.⁴⁷ A rendelet meghatározza ennek fogalmát, mely szerint: 2. cikk (1) bekezdés *„tiltott kereskedelmi gyakorlat”* „minden olyan, harmadik országnak tulajdonítható kereskedelmi gyakorlat..., amely a nemzetközi kereskedelem területén akár a nemzetközi joggal, akár az általánosan elfogadott szabályokkal összeegyeztethetetlen”.⁴⁸ A preambulumban, pontokba szedett elemzés eredményeként⁴⁹, a Bíróság megállapította, hogy az érdekelt gazdasági szereplőknek igen is joga van a GATT rendelkezéseit segítségül hívni egy sérelmezett magatartás megalapozásául.

Az ítélet iránymutatást ad, leírja, hogy ki indíthat ilyen eljárást és, hogy ez hogyan zajlik.⁵⁰

⁴⁶ A rendeletet a Tanács 3286/94/EK rendelete váltotta fel. Kereskedelmet gátló akadályok elleni védelemről szóló rendelet, elérhető: http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11007_hu.htm

⁴⁷ C-70/87, [1989., I-01781], I-1826, elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=95114&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=529596>

⁴⁸ Eredeti szöveg: C-70/87, 2. pont: *"illicit commercial practices" means "any international trade practices attributable to third countries which are incompatible with international law or with the generally accepted rules"*.

⁴⁹ Mind a rugalmasságtól, mind a különleges eljárás előirányzásától eltekintve, annak mellőzésével alkotta meg.

⁵⁰ Miután kellő bizonyíték áll rendelkezésre, és ezek alapján megállapítható a jogellenes gyakorlat, úgy a Közösségnek érdekében áll-e ennek megindítása. Amennyiben igen, úgy a Bizottság megindítja az eljárást. 4. bek.

A panaszos Fediol a GATT III.⁵¹, XI.⁵² és XXIII. cikkével találta ellentétesnek az Argentína által folytatott gyakorlatot. A Biztosság elutasította a panaszt két megállapításra alapozva álláspontját. A Bíróság az ítélet 19. pontjában megállapította, hogy bár az addigi gyakorlata⁵³ alapján a GATT nem származtat jogokat az állampolgárokról, ez még nem jelenti egyúttal azt is, hogy nem hivatkozhatnak rendelkezéseire az eset eldöntése kapcsán.⁵⁴ Ami a XXIII. cikkel kapcsolatos bírósági érvelést illeti, a Bíróság a Kupferberg ügyben megfogalmazottakat ismételte meg, azaz a felek által konzultációra és tárgyalásokra létrehozott intézmény még nem zárja ki ezen intézmény bírósági felülvizsgálatát. A 2641/84 rendelet alapján tehát a gazdasági szereplők hivatkozhatnak a GATT rendelkezéseire, valamint a Bírósághoz fordulhatnak a Bizottság határozatainak törvényességi felülvizsgálata végett, feltéve, hogy a végrehajtásra vonatkozó, közösségi jogi aktus kifejezetten utal a WTO rendelkezésére.⁵⁵

5.3.2 Nakajima:⁵⁶

A Nakajima All Precision Co. Ltd. keresetet indított, egyrészt az EGK-Szerződés 184. cikke alapján az Európai Gazdasági Közösségben tagsággal nem rendelkező országokból érkező,

⁵¹ C-70/87 sz. ügy, 26. pont: A GATT III. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy: „a szerződő felek elismerik, hogy a belső piacon történő eladásra, eladásra való felkínálásra, vásárlásra, szállításra, forgalmazásra vagy termékek felhasználására vonatkozó adók és belső terhek, illetve az ezeket szabályozó törvények, rendeletek és előírások, valamint azok a belső mennyiségi szabályok, amelyek egyes termékek meghatározott mértékű vagy arányú keverését, feldolgozását vagy felhasználását szabályozzák, a nemzeti termelés védelme céljából nem alkalmazhatóak az importált vagy nemzeti termékekre.”

⁵² A GATT XI. cikkének (1) bekezdése: „a vámokon, adókon és egyéb terheken kívül egyik szerződő fél sem vezethet be vagy tarthat fenn egy másik szerződő fél területéről származó termék importját, egy másik szerződő fél területére szánt termék exportját vagy exportra történő eladását érintő tilalmakat vagy korlátozásokat, történjen az kvótákkal, import- vagy exportengedéllyel vagy bármely más módon”.

Forrás: ccvista.taiex.be/showDoc.asp?celex=61987J0070&country=4

⁵³ (lásd a 21/72.–24/72. sz. International Fruit Co. egyesített ügyekben 1972. december 12-én hozott ítéletet, EBHT 1972., I-1219. o.; a 9/73. sz. Schlüter-ügyben 1973. október 24-én hozott ítéletet, EBHT 1973., 1135. o.; a 266/81. sz. SIOT-ügyben 1983. március 16-án hozott ítéletet, EBHT 1983., 731. o.; 267/81.–269/81. sz. SPI és SAMI egyesített ügyekben 1983. március 16-án hozott ítéletet, EBHT 1983., 801. o.)

⁵⁴ „ebből a joggyakorlatból nem lehet levezetni, hogy a jogalanyok a Bíróság előtt nem hivatkozhatnak a GATT rendelkezéseire annak ellenőrzése céljából, hogy a 2641/84 rendelet 3. cikke alapján benyújtott panaszban sérelmezett magatartás e rendelet értelmében tiltott kereskedelmi tevékenységnek minősül-e. Valójában a GATT rendelkezései az említett rendelet 2. cikkének (1) bekezdése által említett nemzetközi jogi szabályok részét képezik, amely értelmezést ugyancsak e rendelet második és negyedik preambulumbekzdése is megerősíti.” ítélet 19. pontja

⁵⁵ MERVÍ PERE i.m. 10.

⁵⁶ C-69/89. sz. ügy, [1991 I-02069] I-2171. o., elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96515&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=133810>

dömpingelt,⁵⁷ vagy támogatott behozattal szembeni védelemről szóló tanácsi rendeletnek⁵⁸ a kérelmezőre vonatkozó alkalmazhatatlanságának megállapítása iránt, másrészt azon rendelet felperesre vonatkozó megsemmisítése iránt, amely a Japánból származó pontmátrix-nyomtatók behozatalára vonatkozó, végleges dömpingellenes vám kivetéséről szól.⁵⁹

A panaszt az Europrint nyújtotta be, dömpingellenes eljárást kérve, többek között a Nakajima ellen. A Bizottság a kérelmet elfogadta, és 12,3%-os ideiglenes dömpingellenes vámot vezetett be. Az időközben egymást váltó rendeletek végeredménye az lett, hogy a 3651/88 rendelet végleges dömpingellenes vámot vezetett be. Természetesen a Nakajima elfogadhatatlannak tartotta a döntést, és kérte a végrehajtás ideiglenes intézkedés általi felfüggesztését, amit a Bíróság elutasított. A Nakajima érvelésének egyik pillére a GATT dömpingellenes kódexére való hivatkozás, miszerint annak végrehajtását a Közösség megsértette. A Bíróság a közvetlen hatállyal kapcsolatos kérdésre adandó válaszában úgy kerülte el,⁶⁰ hogy a felperes részéről való arra hivatkozás hiányára utalt, majd leszögezte, hogy valójában az EGK-Szerződés 184. cikke alapján tartja aggályosnak a rendeletet, mivel annak jogsértő voltára céloz. A rendelet preambuluma rejtette magában a megoldást, ugyanis belefoglalták annak dömpingellenes kódexel való összhangját, tehát annak elfogadására „a Közösség nemzetközi kötelezettségeinek való megfelelés érdekében került sor”.⁶¹ A Közösségi jogalkotás felülvizsgálatára tehát akkor kerülhet sor, ha a Közösség a különleges kötelezettségvállalást végrehajtja.

A két, kivételesen alkalmazható körülményt a Bíróság összefoglalva a Portugál Köztársaság kontra Európai Unió Tanácsa ügyben fogalmazta meg.⁶²

⁵⁷ BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, Budapest, Szent István Társulat, 2013, 43., A dömping fogalma a WTO-t létrehozó Marrakesh-i Egyezmény mellékletét képező Megállapodás a védőintézkedésekről c. rész alapján: „Valamely Tag csak akkor alkalmazhat védőintézkedést valamely termékre, ha ez a Tag az alábbiakban rögzített előírások szerint megállapította, hogy e terméket területére olyan, abszolút mértékben vagy a hazai termeléshez viszonyítottan, megnövekedett mennyiségben és olyan feltételek mellett importálják, amelyek súlyos kárt okoznak a hasonló vagy közvetlenül versenyző termékeket gyártó hazai iparnak vagy azt súlyos károkozással fenyegetik.”, lásd: 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről

⁵⁸ 1988. július 11-i 2423/88/EGK, hivatkozott részek: 2. cikke (3) bekezdése b) pontja ii. alpontja és 19. cikke

⁵⁹ 1988. november 23-i 3651/88/EGK tanácsi rendelet; a keresetet a Szerződés 173. cikkének második bekezdésére alapozta

⁶⁰ HOECKE i.m. 36.

⁶¹ C-69/89 sz. ügy, 31. pont

⁶² MERVÍ PERE i.m. 10. o., lábjegyzet, C-149/96. sz. ügy Portugál Köztársaság kontra Európai Unió Tanácsa, 49. pont: „Csak abban az esetben, amikor a Közösség végrehajt egy, a WTO keretében vállalt különleges kötelezettséget, vagy amikor a közösségi aktus kifejezetten visszautal a WTO-egyezmények pontos rendelkezéseire, akkor tartozik a Bíróságra az érintett közösségi aktusnak a WTO szabályaira tekintettel való ellenőrzése (lásd az 1947-es GATT-ra vonatkozóan a fent említett Fediol kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 19–22. pontját, és a fent említett Nakajima kontra Tanács ügyben hozott ítélet 31. pontját)”.

A Bíróság a Matsushita⁶³ és a Goldstar⁶⁴ ügyekben is a fent részletezett álláspontot erősítette meg, azzal a különbséggel, hogy a közvetlen hatály és az azzal kapcsolatos kérdések már említésre sem kerültek.⁶⁵

Mindennek ellenére azért a Bíróság inkább próbálta mellőzni ezen lehetőségek alkalmazását a WTO értelmezésének „segítségül hívásával”.

A bíróság a Petrotub ügyben azonban a Nakajima eset kapcsán kidolgozott kivételt alkalmazta, mondván, a Közösség nemzetközi kötelezettségének elégtétele céljából alkotta meg a szabályozást, így abból tisztán levezethető az alkalmazáshoz szükséges feltétel, azaz, hogy a Közösség végrehajtja a vállalt kötelezettséget. Megállapította továbbá, hogy a Bíróság hatáskörébe tartozik a rendelet GATT rendelkezései fényében való felülvizsgálata.⁶⁶ „Meglepő módon” nem kibúvót keresett a Bíróság, és a rendeletet megsemmisítette.⁶⁷

Annyi azonban bizonyos, hogy még ha úgy is tűnik, hogy az Unió nyitott a WTO jog alapján való jogszerűségi vizsgálatra, a „Nakajima kivétel” szövegezése kétségeket hagy maga után, más szóval az Unió meghagyta magának azt a lehetőséget, hogy amennyiben nem hivatkozik kifejezetten a nemzetközi jog szövevényes rendszerén belül vállalt kötelezettségére, vagy azt nem hajtja végre, úgy könnyedén hivatkozhat erre a szándékos feledékenységre.

Ezzel kapcsolatban különböző álláspontok alakultak ki. Amennyiben az alkalmazhatóság előfeltételeként fogadjuk el azt, hogy a kérdéses rendelkezés kifejezetten utaljon a GATT/WTO szabályaira, úgy könnyedén kijátszható mindenféle nemzetközi kötelezettségvállalás. Ezt az a nézetet az is alátámasztja, hogy a Nakajima⁶⁸ és Petrotub⁶⁹ ügyekben az antidömping rendeletnek csupán a bevezető részében utaltak erre, amit megfordítva azt az eredményt kapjuk, hogy akár egy rendelet bevezető részében, a preambulumban való utalás hiánya is determinálhatja a későbbi alkalmazás lehetőségét, pusztán az intézmények döntésére bízva a későbbiekben jogorvoslatért folyamodók sorsát.

⁶³ C-175/87. sz. ügy, [1992 I-01409], I-1478

⁶⁴ C-105/90, [1992 I-00677]

⁶⁵ HOECKE i.m. 37.

⁶⁶ C-76/00 sz. ügy, [2003 I-00079] I-56. pont

⁶⁷ MERVÍ PERE i.m. 10.

⁶⁸ C-69/89, 30. pont: „Az új alaprendelet második és harmadik preambulumbekzdése szerint ugyanakkor a rendelet meghozatalára a fennálló nemzetközi kötelezettségekkel, különösen az Általános Egyezmény VI. cikkében és a dömpingellenes kódexben foglalt kötelezettségekkel összhangban került sor.”

⁶⁹ C-76/00 sz. ügy, 55. pont: „The preamble to the basic regulation, and more specifically the fifth recital therein, shows that the purpose of that regulation is, inter alia, to transpose into Community law as far as possible the new and detailed rules contained in the 1994 Anti-dumping Code(…).”

Az ezzel ellentétes megközelítés sokkal engedékenyebb, ugyanis ennek hívei úgy vélik, hogy a helyes értelmezés az lenne, ha az alkalmazhatóság megállapítható lenne abban az esetben is, ha annak szándéka magából a szövegezésből egyértelműen levezethető. Az Olaszország kontra Bizottság ügyben ennek megerősítését láthatjuk. Az eset szintén vámkontingensekről szól. A Bíróság az 1996. július 24-i 1522/96/EK rendeletet vette górcső alá, a GATT rendelkezései alapján. Az ügy kivételesnek mondható, ugyanis a Bíróság megállapítja, hogy mivel a Közösség a GATT rendelkezései (GATT XXIV. cikkének (6) bekezdése, és XXIV. cikkének (5) bekezdése) alapján, a nem GATT-tagállamokkal folytatott tárgyalások eredményeként létrejött megállapodás szerint, elfogadott egy rendeletet, megállapítható az elfogadás körülményeiből, hogy az annak végrehajtására irányul.⁷⁰

L. A. Geelhoed főtanácsnoknak a Franz Egenberger GmbH Molkerei und Trockenwerk kontra Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung⁷¹ ügyben született véleményében a kivétel alkalmazhatóságának tisztázatlan, homályos körülményeire hívja fel a figyelmet. A Bizottság kérése az volt, hogy a Bíróság vizsgálja felül az eddig folytatott gyakorlatát, ezzel egyidejűleg biztosítva a közösségi jog nemzetközi joggal való következetes értelmezését.⁷² A Bizottság ezt folytatva megállapította, hogy a Bíróság egyoldalú joggyakorlata ellentétes a WTO-n belül a viszonyosságra alapozott gyakorlattal, valamint felhívta a figyelmet annak a lehetőségére, hogy a jogalkotás során, a jövőbeli ezzel ellentétes ítéletek elkerülése végett, esetleg szándékosan nem hivatkoznak majd a WTO jogára.

A főtanácsnok ezekkel az érvekkel nem értett egyet, és ki is fejtette ezzel ellentétes álláspontját. Kritikával illette azonban a Bíróság e területen tapasztalt, „homályos” gyakorlatát tekintettel arra, hogy nem állapított meg olyan „*világos, következetes és védhető alapelvet*”, amely biztos pontot jelentene az alkalmazhatóság eldöntése kapcsán.⁷³ A kívánatos megoldás a kivétel következetes értelmezése lenne, ezzel is egyértelművé téve az alkalmazás megengedett eseteinek körülményeit, feltételeit.

⁷⁰ C-352/96 sz. ügy, [1998 I-06937] 20. pont

⁷¹ C-313/04 sz. ügy, (I-6358. o.) 63. pont

⁷² Alapelv, melyet a C-61/94. sz., Bizottság kontra Németország ügyben 1996. szeptember 10-én hozott ítélet (EBHT 1996., I-3989. o.) 52. pontjában is megtalálhatunk. Eszerint: „*amikor a másodlagos közösségi jogszabály szövegezése egynél több értelmezésre is lehetőséget ad, a Közösség által kötött nemzetközi megállapodásoknak a másodlagos közösségi jogszabályokkal szembeni elsőbbsége azt jelenti, hogy - amennyiben lehetséges - azokat úgy kell értelmezni, hogy megfeleljenek ezen megállapodásoknak.*” Ugyan ennek a megerősítését találjuk a C-90/92. sz., Dr Treutter GmbH & Co. v Hauptzollamt Stuttgart-Ost ügyben (I-3569, 1. pont), itt azonban úgy folytatja, hogy a végrehajtási rendeletet is az alaprendelettel egységesen, következetesen kell értelmezni.

⁷³ C-313/04 sz. ügy, (I-6359. o.) 68. pont

A kérdés megválaszolásának első lépése annak vizsgálata, hogy a Bíróság milyen esetekben alkalmazta a kivételt. A főtanácsnok megállapítja, hogy főként antidömping-szabályozással kapcsolatos ügyekről beszélhetünk, mint azt fentebb is láthattuk. A már vizsgált ügyeken kívül a Hollandia kontra Parlament⁷⁴ ügyben a „Nakajima kivétel” alkalmazása a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, 98/44 irányelv TRIPS-egyezmény alapján való felülvizsgálhatóságára irányult. Könnyebb olyan ügyeket felsorolni azonban, ahol nem alkalmazták a kivételt, mert az elutasításra került. A főtanácsnok további megjegyzéseiben rávilágít az általa problémásnak ítélt gyakorlati tapasztalatra. Levonva a következtetést, Geelhoed az objektív értékelésen alapuló alkalmazást találta elfogadhatónak.⁷⁵

Nem nehéz rájönni, hogy a korábbiakban elsőként tárgyalt azon nézet, amely a kifejezett hivatkozás hiányában nem tartja alkalmazhatónak a kivételt, egyértelműen a politikai intézmények diszkrecionális jogkörének védelmét hivatott szolgálni. Ezzel a taktikával finoman lehet manőverezni, és a határokat addig feszegetni, amíg csak lehetséges az intézményvédelem és a magánszemélyek védelme között.

Érdekességgént megemlíjtük, hogy a Marleasing ügyben⁷⁶ a nemzeti bíróság abban a kérdésben kért előzetes döntéshozatalt a Bíróságtól, hogy egy, a belső jogba még át nem ültetett irányelv⁷⁷ mennyiben alkalmazandó, arra magánszemély hivatkozhat-e a nemzeti bíróság előtt? A Bíróság ugyan nem változtatott álláspontján, ugyanis megállapította, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján nem lehet rá hivatkozni, tehát az irányelveknek továbbra sincs horizontális közvetlen hatálya.⁷⁸ A quasi-horizontális hatály⁷⁹ elismerésével azonban, az irányelvre való hivatkozás előtt mégis megnyílt az út, amikor megállapította, hogy a nemzeti bíróságnak a nemzeti jogot, annak értelmezését az *„irányelv szövegének és céljának fényében kell megtennie”,* tekintettel azon tagállami kötelezettségre, mely szerint az irányelvben foglalt eredményeket el kell érnie.⁸⁰ A tisztánlátás kedvéért azonban meg kell említeni, hogy az ítélet vonatkozó részében igen érdekes megfogalmazást olvashatunk, miszerint az előbbieknak

⁷⁴ C 377/98. sz. ügy,

⁷⁵ I-6361-6363. o.

⁷⁶ C-106/89 sz. ügy, Marleasing SA kontra La Comercial Internacional de Alimentación SA, [1990 I-04135], (I-4158)

⁷⁷ Jelen ügyben a kérdéses irányelv a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében a Szerződés 58. cikkének (2) bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló 68/151/EGK első tanácsi irányelv

⁷⁸ A vertikális közvetlen hatállyal szemben itt a magánszemélyek egymás közötti viszonyait rendező szerepet kap az Unió által bizonyos esetekben az irányelvek kapcsán is elismert közvetlen hatály, ugyanis ekkor az érintettek hivatkozhatnak az Unió aktusára. Ez abban az esetben lehetséges, ha az irányelvek *„feltétel nélküliek, megfelelően világosak és pontosak”*. Ezt a tételt a Bíróság a Van Duyn ügyben hozott ítéletében fektette le.

⁷⁹ MERVI PERE i.m. 79. lábjegyzet

⁸⁰ Marleasing ügy, (I-4159)

megfelelő értelmezést csak annyiban követelik meg a nemzeti bíróságtól „amennyire az lehetséges”.⁸¹ ⁸² Ez az eset is alátámasztja a Bíróság ítélkezési gyakorlatából levonható azon következtetést, amit az előzőekben láthattunk, azaz, hogy a „Nakajima kivételt” csupán akkor szándékozza alkalmazni, amikor a kötelezettségvállalás az Unió részéről kétség kívül megállapítható.⁸³

Az álláspont ezt követően sem változott. A Német Szövetségi Köztársaság kontra Európai Unió Tanácsa⁸⁴ ügyben a Bíróság az International Fruit Company ügyben látottakat folytatta tovább. A Német Szövetségi Köztársaság indított pert, a banánpiac közös szervezéséről szóló, 1993. február 13-i 404/93 rendelet GATT rendelkezéseivel ütköző volta miatt, egyes részeinek megsemmisítése iránti, kiemelve, hogy a GATT közvetlen hatálya vagy annak hiánya nem változtat azon a tényen, hogy a Közösségi jogi aktus jogszerűségének feltétele a GATT rendelkezéseinek való megfelelés.⁸⁵ A rendelet azért került elfogadásra, hogy elősegítse a banán szabad mozgását, valamint az arra vonatkozó megállapodások végrehajtását. A rendelet idején az AKCS országok és a Közösség között hatályban volt a IV. Loméi Egyezmény,⁸⁶ amely a gazdasági fellendülést hivatott elősegíteni a fejlődő országoknak nyújtott, viszonyosságot nélkülöző kedvezmények által. Az egyezményhez csatolt úgynevezett „Banánjegyzőkönyv” a Német Szövetségi Köztársaság részére egy banánkontingenst határozott meg, miszerint meghatározott mennyiségű banánt vám nélkül hozhatott be. Az egyezmény hatályvesztése ellenére (1962) azt továbbra is alkalmazták.

A bíróság azt sem vette figyelembe, hogy az ügyben egy tagállam határozta el magát lépésre, nem pedig magánszemély, akikkel kapcsolatban egyébként már megállapította a GATT „alkalmazhatatlanságát”. Ebből kifolyólag, véleménye szerint a tagállam sem hivatkozhat a GATT rendelkezéseire. Ezt azokkal a jól ismert érvekkel tekintette igazoltnak, amelyeket a

⁸¹ „as far as possible”, ítélet 8. pontja

⁸² Az Európai Közösség jogáról, elérhető: <http://www.eduport.hu/cikk.php?id=4802>

⁸³ MERVÍ PERE i.m. 11.

⁸⁴ C-280/93. sz. ügy, [1994 I-04973] elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=99101&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=281139>

⁸⁵ I-5071, 103. pont

⁸⁶ Mint látható több is született (napjainkban a Cotonoui Egyezmény van hatályban), azonban a célzott területek nagyban hasonlítottak. Ezek közül megemlítendőek a következők: preferenciák a fejlődő országoknak, tőkeáramlás elősegítése, pénzügyi támogatások, ipari fejlődés elősegítése a fejlődő országokban. (GÁSPÁR Attila és UDVARI Beáta: *A Loméi Egyezmények felzárkózásra gyakorolt hatása*, Statisztikai Szemle, 89. évfolyam 4. szám, 422.)

Nakajima és Fediol ügyekben dolgozott ki, valamint az International Fruit Company ügyben látott követelmény, azaz a feltétlenség hiánya alapján.⁸⁷

Itt kell említést tenni arról, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata egy bizonyos eset kapcsán nem egyezik az előzőekben vázoltakkal.

A Holland Királyság a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, 1998. július 6-i 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet kérte megsemmisíteni, amely arra irányult, hogy a biotechnológiai találmányok nemzeti jog szerint oltalomban részesüljenek. A felperes, több jogalap közöt, hivatkozott a nemzetközi kötelezettségek megsértésére, mondván az irányelv sérti a WTO keretében létrejött TRIPs-Megállapodást,⁸⁸ az ugyan úgy mellékletet képező, a kereskedelem műszaki akadályairól szóló megállapodást, valamint a Közösség 93/626/EGK tanácsi határozatával jóváhagyott Biológiai Sokféleség Egyezményt.⁸⁹ Az esetnek az érdekessége az, hogy a Bíróság különbséget tett a direkt és az indirekt jogsértés között.⁹⁰ Míg az első két hivatkozott megállapodás alapján a megtámadásra nem nyílik lehetőség, holott a megállapodások a WTO-egyezmény részét képezik, azaz azt minden részes állam köteles elfogadni, addig a Riói Egyezményről ez nem mondható el, hiszen a Bíróság megállapítása szerint az a „*WTO-egyezménytől eltérően nem alapul szigorúan a viszonyosság és a kölcsönös előnyök elvén*”.⁹¹ A továbbiakban megállapította, hogy még a közvetlen hatály hiánya sem jelenti akadályát az Egyezmény felülvizsgálatra jogalapot biztosító voltának. Ez a tétel a Racke-ügyben⁹² is megfogalmazásra került. Ettől függetlenül, „mondhatni természetesen”, ez a jogalap sem állta meg a helyét, elutasították.

Az ügy kapcsán Jacobs főtanácsnok által alkotott vélemény szerint, tekintettel arra, hogy kizárólag az Európai Unió Bírósága van abban a helyzetben, hogy felülvizsgálja a Közösség által alkotott jogszabályokat és jogi aktusokat, az lenne a megfelelő megoldás, ha maga a Bíróság vizsgálná azok megfelelőségét a Közösség nemzetközi kötelezettségei fényében.⁹³

⁸⁷ I-109-111. pont

⁸⁸ A Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Megállapodás, a WTO- egyezmény 1.C mellékletét képezi

⁸⁹ Az egyezmény 1992. június 5-én Rio de Janeiróban került aláírásra. Magyarországon: 1995. évi LXXXI. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről

⁹⁰ C-377/98 sz. ügy, 55. pont

⁹¹ C-377/98., [2001 I-07079] 53. pont.

⁹² C-162/96., Racke-ügy; I-3655. o., 45. pont: „*Közösség hatásköreit a nemzetközi jog tiszteletben tartásával kell gyakorolni*”

51. pont: „*nem lehet megtagadni a jogalanytól azt, hogy amikor valamely közvetlenül harmadik állammal kötött megállapodásból származó jogait érvényesíti bíróság előtt, vitassa az olyan rendelet érvényességét, amely – (...) – megakadályozza e jogok érvényesítését*”

⁹³ Jacobs főtanácsnok véleménye, 2001. június 14., 147. pont, Mervi Pere 91. lábjegyzet

5.4 Vegyes megállapodások:

A TRIPs-Megállapodás tárgyalása és az ahhoz kapcsolódó esetek kapcsán egy további kérdés merült fel.

Az EUMSZ. 4. cikke szabályozza azon területeket, amelyek az Unión belül a tagállamokkal továbbra is osztott hatáskörben maradnak. Az osztott hatáskör alá tartozó, azzal kapcsolatban megkötendő, vegyes megállapodáshoz a tagállamoknak előzetesen hozzá kell járulniuk, azt az Unióval együtt kötik meg. Ebbe a csoportba tartoztak, egészen a Lisszaboni Szerződés megkötéséig, a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásai is. Az Unió kizárólagos hatáskörébe utalásáért cserébe azonban, a tagállamok megkövetelték az e területen való egyhangú döntéshozatalt.⁹⁴ Az Unió egyre bővülő hatáskörének köszönhetően, mondhatni elvesztette jelentőségét a Dior kontra Tuk ügyben⁹⁵ a Bíróság részéről lefektetett azon szabály, hogy az osztott hatáskörben maradó területeken, mindaddig, amíg nem vonta szabályozási körébe a Közösségi, úgy amennyiben a tagállami szabályozás lehetőséget biztosít a magánszemélyeknek arra, hogy a WTO jogára hivatkozzanak, a WTO közvetlen hatállyal bír az adott területen.⁹⁶

6. További alkalmazásra lehetőséget adó megoldások

6.1 Egységes értelmezés/a nemzetközi jog közvetett hatálya⁹⁷:

Ez a megközelítés sokkal kevésbé drasztikus megoldást kínál az Unió nemzetközi kötelezettségvállalásaival kapcsolatos kérdésekre. Az egységes értelmezés alapelve egyszerűen megfogalmazva arra utal, hogy az Unió jogot az általa kötött nemzetközi szerződések figyelembevételével kell(ene) értelmezni. Mindezek alapjául az az Unió által lefektetett jogszabályi hierarchia szolgál, amely szerint a nemzetközi szerződések a másodlagos jogforrások fölött állnak. A Németország kontra Bizottság ügyben⁹⁸ a Bíróság elfogadta a közösségi jog WTO rendelkezéseinek megfelelő értelmezését.⁹⁹

⁹⁴ SZABÓ-LÁNCOS-GYENEI i.m. 85.

⁹⁵ C-300/98 sz. ügy,

⁹⁶ C-300/98 sz. ügy, I-11361, 48. pont., Mervi Pere, 13. o., 94. lábjegyzet

⁹⁷ A. PETERS, 'The Position of International Law within the European Community Legal Order', GYIL, 40 (1997), 9–77, 73., Anne Thies műve alapján, 21., 91. lábjegyzet

⁹⁸ C-61/94 sz. ügy, I-4020, 52. pont

⁹⁹ MERVÍ PERE i.m. 12.

A Hermès-ügy¹⁰⁰ szolgált példát arra, hogy az értelmezési kérdéskör a nemzeti bíróságok ítélezését is „megfertőzte”. A Bíróság itt is megállapította, hogy a nemzeti jogot a TRIPS-Megállapodás rendelkezéseinek megfelelően kell értelmezni,¹⁰¹ ám tette mindezt anélkül, hogy az egyezmény közvetlen hatályát¹⁰² vizsgálta volna.¹⁰³

Jobban megvizsgálva a kérdés azonban nem ilyen egyszerű. Az alapelv alkalmazhatóságához ugyanis több feltétel együttes fennállása szükséges. Ezek a következők: (i) Közösségi (Uniós) jogszabály léte, (ii) az értelmezés szükségessége, más szóval a rendelkezés kétértelműsége, (iii) valamint, hogy nincs ellentétben a WTO jog a szóban forgó rendelkezéssel.¹⁰⁴ Mindezt a másik oldalról vizsgálva azonban azt láthatjuk, hogy amennyiben egy Közösségi/Uniós rendelkezés nem hagy kétséget az értelmezését illetően, úgy a kivétel alkalmazására sem nyílik lehetőség.¹⁰⁵

Az eddigiekben azt vizsgáltuk, hogy hogyan viszonyul az Unió a GATT/WTO közvetlen hatályához. A továbbiakban futólag vizsgáljuk annak az Unió/Közösség részéről való megszegésének felelősségre-vonási kérdéseit.

6.2 Igényérvényesítési lehetőségek

A magánszemélyeknek háromféle út áll rendelkezésükre, hogy az Unió által alkotott, WTO jogot sértő rendelkezéseivel szemben igényüket érvényesíthessék.

Elsőként az EUMSZ. 263. cikkét kell megemlíteni.¹⁰⁶ Ennek negyedik bekezdésében a következőket olvashatjuk: *„Bármely természetes vagy jogi személy az első és második bekezdésben említett feltételek mellett eljárást indíthat a neki címzett vagy az őt közvetlenül és személyében érintő jogi aktusok ellen, továbbá az őt közvetlenül érintő olyan rendeleti jellegű jogi aktusok ellen, amelyek nem vonnak maguk után végrehajtási intézkedéseket.”* Már ebben az egy mondatban is láthatjuk, hogy alkalmazásának a körét jelentősen szűkíteni hivatott rendelkezésről van szó. Rögtön a következő bekezdésben tovább szűkíti a rendelkezés természetes és jogi személyek általi alkalmazhatóságának körét, amikor felhatalmazást ad az

¹⁰⁰ Hermès International kontra FHT Marketing Choice BV, C-53/96 sz. ügy,

¹⁰¹ C-53/96 sz. ügy, I-28. pont: *„bíróságok, (...), kötelesek a nemzeti szabályokat – amennyire csak lehet – a TRIPS-Egyezmény 50. cikkének szövege és célja tükrében alkalmazni”*

¹⁰² I-35. pontja

¹⁰³ MERVÍ PERE i.m. 12.

¹⁰⁴ N. NEUWAHL: *Individuals and the GATT: Direct effect and the General Agreement on Tariffs and Trade in Community Law*, HOECKE, i.m. 104.

¹⁰⁵ HOECKE i.m. 104., 227. pont

¹⁰⁶ MERVÍ PERE i.m. 6.

Unió jogszabályai által további, a kereseti lehetőségeket szűkítő feltételek meghatározására.¹⁰⁷ Az ítélezési gyakorlatot vizsgálva láthatjuk, hogy ezeket a feltételeket nehéz teljesíteni, márpedig ez a rendelkezés alkalmazhatóságának előszobája.¹⁰⁸ A Bíróság a Jégo-Quéré¹⁰⁹ ügyben egy megsemmisítés iránti keresetet vizsgált. Megállapította, hogy egy általánosan megfogalmazott, azaz nem csupán az egyénhez címzett rendelkezés magánszemély jogait kétségtelenül sértő, korlátozó vagy kötelezettséget megállapító volta esetén az egyénnek lehetőséget kell biztosítani a bírói jogorvoslatra. Hozzá kell tenni, hogy később a Bíróság az ítéletet hatályon kívül helyezte, így továbbra is a fent részletezett, elutasító gyakorlat az irányadó.¹¹⁰

A rendelkezésre álló, második igényérvényesítési lehetőség az EUMSZ. 340. cikke alapján indítható kártérítési kereset. Ez vonatkozik mind a szerződéses, mind a szerződésen kívüli felelősségre.¹¹¹

Az igényérvényesítésére nyitva álló harmadik lehetőség a közvetett kereset, ami annyit jelent, hogy az egyén a nemzeti bíróság előtt kezdeményezi a WTO jogot sértő nemzeti vagy Európai Unió intézkedés ilyen jellegének megállapítását.¹¹²

7. Hol a határ a megsemmisítés és a kártérítés között?

Elsőként vessünk egy pillantást a jogsértés következményeire, és az azzal kapcsolatos kártérítési felelősségre. Az EUMSZ. 340. cikke így szól: „*Szerződésen kívüli felelősség esetén az Unió a tagállamok jogában közös általános elveknek megfelelően megtéríti az intézményei vagy alkalmazottai által feladataik teljesítése során okozott károkat.*” Az Unió hatáskörgyakorlása közben, magától értetődően, hatással van a magánszemélyekre is. Ezen hatáskörgyakorlás közben okozott károkkal és jogsértésekkel szemben védelmet kell biztosítani a sértetteknek. Ebből kifolyólag, és az EUMSZ. 268. cikke alapján, a károsultak az Unióval szemben érvényesítheti igényüket.

¹⁰⁷ EUMSZ 263. cikk, elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

¹⁰⁸ MERVÍ PERE i.m. 6.

¹⁰⁹ Case T-177/01, elérhető:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47317&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=124135>

¹¹⁰ HORVÁTHY Balázs: *Külkereskedelmi védelmi intézkedések a közösségi jogban* (Doktori értekezés), 2008, Budapest, 204. (a továbbiakban: Horváthy)

¹¹¹ Mervi Pere, im. 6.;

EUMSZ. elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

¹¹² MERVÍ PERE i.m. 6.

A Plaumann kontra Bizottság ügyben¹¹³ még nem volt egyszerű a kérelmező helyzete. A Bíróság megállapította, hogy mindennek előtt egy megsemmisítés iránti keresetet kell benyújtania, mivel mindaddig, amíg az állítólagos jogsértő aktus nem kerül törlésre, az nem minősül önmagában jogtalannak.¹¹⁴ A megsemmisítés iránt a keresetet a sérelmezett jogi aktus kihirdetésétől, vagy annak a tudomásra jutástól számított két hónapon belül van mód benyújtani.¹¹⁵ Ez a gyakorlat volt életben egészen a Lütticke kontra Bizottság ügyig,¹¹⁶ amiben a Bíróság megállapította a kártérítési keresetek függetlenségét, így azok megsemmisítés iránti keresettől független benyújtásának lehetőségét. Másként fogalmazva ez a „jóvátétel a nem létező jogorvoslatért”.¹¹⁷

A Közösség szervei által okozott károk megtérítése iránti igények az Aktien Zuckerfabrik Schöppenstedt ügy kapcsán kaptak elsőként létjogosultságot. Az ügy lényege a következő: a felperes kártérítési igénnyel fordult a Bírósághoz, méghozzá a Tanács 769/68. számú rendeletével bevezetett cukor-árszabályozás miatt. A Bíróság megítélése szerint a kártérítési kereset önálló, így a megsemmisítés iránti kereset megindítása annak nem előfeltétele, határvonalat húzva a két lehetőség közé, azok céljának figyelembevételével.¹¹⁸ Az ítélkezési gyakorlatban megfigyelhető ezen éles megkülönböztetést több ügy is alátámasztja. Az Ombudsman kontra Lamberts ügyben a Bíróság megállapította, hogy míg a megsemmisítés és a mulasztás megállapítása iránti kereset célja a jogellenesség orvoslása, valamint annak szankcionálása, addig a kártérítés iránti kereset a sérelem orvoslása.¹¹⁹ Ugyan ezt olvashatjuk az Athanasios Pitsiorlas kontra Tanács ügyben is.¹²⁰

Visszatérve, a Schöppenstedt ítélet más szempontból is korszakalkotónak számít, ugyanis legitimáció nélküli társaság kapott engedélyt arra, hogy keresettel éljen. A természetes és a jogi személyek csak szigorú feltételek teljesülése esetén támadhatták meg a Közösség jogi aktusait, mégpedig akkor, ha a károsult a jogi aktus címzettje, vagy ha nem is címzettje, de az

¹¹³ C-25/62 sz. ügy

¹¹⁴ C-25/62 sz. ügy, 95, 108. pont, Anne Thies művének 15. lábj., 47.

¹¹⁵ EUMSZ. 263. cikk (6)

¹¹⁶ 4/69., Lütticke kontra Bizottság ügyben 1971. április 28-án hozott ítélet [1971., 325. o.] 6. pont, Thies, 17. lábj.

¹¹⁷ S. Detterbeck, 'Haftung der Europa"-ischen Gemeinschaft und gemeinschaftlicher Staatshaftungsanspruch', Anne Thies 20. lábj., 48.

¹¹⁸ C-5/71 sz. ügy, I- 3. pont

¹¹⁹ C 234/02. P. sz., Ombudsman kontra Lamberts ügyben 2004. március 23-án hozott ítéletének [EBHT 2004., I 2803. o.] 59. pont: „a felelősség megállapítása iránti kereset önálló kereseti forma, amely a keresetek rendszerében saját funkciót tölt be, és sajátos tárgyára figyelemmel meghatározott feltételekkel vehető igénybe. Míg a megsemmisítés iránti kereset és az intézményi mulasztás megállapítása iránti kereset arra irányul, hogy szankcionálja valamely jogilag kötelező erejű aktus jogellenességét vagy az ilyen aktus hiányát, a kártérítési kereset tárgya a valamely közösségi szerv vagy intézmény aktusából vagy jogellenes magatartásából eredő sérelem orvoslása iránti kérelem”

¹²⁰ T-337/04 sz. ügy, 2007. november 27-én hozott ítélet, 283-284. pont, Anne Thies, 26. lábj., 49.

„közvetlenül és személyében érinti”¹²¹. A későbbiekben csak „Schöppenstedt formula” néven ismertté vált elv azonban nem olyan engedékeny, mint amennyire az első olvasatra annak tűnik. Csak abban az esetben nyílik mód a kártérítés megítélésére, ha az a következő három követelménynek megfelel: (i) a „gazdaságpolitikai döntéseket is magában foglaló normatív aktus” által, (ii) „magánszemélyeket védő magasabb rendű jogszabály megsértése” révén bekövetkezett jogsértés (iii) „kellően egyértelmű”.^{122, 123} A Schöppenstedt ítéletnek messzemenőbb következményei is voltak, azonban ezek jelen dokumentum tárgyához nem kötődnek szorosan, így nem tárgyaljuk.

A Schöppenstedt ügyben megállapított előfeltételeket a Bergaderm ügy¹²⁴ kapcsán módosította a Bíróság. A továbbiakban a tagállami felelősség kapcsán kidolgozott, a Közösségre is felelősséget hárító kártérítés megállapíthatósága attól függ, hogy a következő feltételek fennállnak-e: (i) a megsértett jogszabály jogokat származtat a magánszemélyre, (ii) a jogsértés kellően súlyos volta, valamint az (iii) okozati összefüggés megállapíthatósága a tagállam cselekménye és a kár között. Mondanunk sem kell, hogy a feltételek teljesítése és bizonyítása rendkívüli nehézséget állít a sérelmet szenvedett természetes és jogi személyek elé. A kérdéssel hosszasan foglalkozik Tesauro főtanácsnok a Brasserie du pêcheur SA ügyben alkotott véleményében.¹²⁵

7.1 Feltételekhez kötött jogorvoslat

A bírói gyakorlatban kialakult álláspont szerint három feltétel együttes meglétéhez van kötve a kártérítés megítélése. Ezek a következők: (i) kellően súlyos jogsértés, (ii) magánszemélyek számára jogokat keletkeztető jog megsértése, valamint az (iii) okozati összefüggés.¹²⁶ Tekintettel arra, hogy jelen dokumentum tárgya kifejezetten a WTO jogának megsértése és az ahhoz kapcsolódó felelősség, így a kártérítési felelősségnek csupán a nemzetközi vetületét vizsgáljuk.

¹²¹ EGK Szerződés 173. cikk

¹²² C-5/71 sz. ügy, [1971 00975] 11. pont

¹²³ KECSKÉS i.m. 4.

¹²⁴ C-352/98 P sz. eset, I-42. pont

¹²⁵ C-46/93. és C-48/93. sz. egyesített ügyek, Mervi Pere, 166. lábj.

¹²⁶ Ld, pl. T-440/03., T-121/04., T-171/04., T-208/04., T-365/04. és T-484/04. sz. egyesített ügyek, Jean Arizmendi és társai kontra az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság; T-19/07. sz. ügy Systran SA és Systran Luxembourg SA kontra az Európai Bizottság, és még sorolhatnánk

A nemzetközi kötelezettségvállalások mostohább helyzetben vannak, mint az Unió saját joga. Nem véletlen tehát, hogy miért fontos az eddigiekben hosszasan tárgyalt közvetlen hatály kérdése. A nemzetközi szerződéseknek ahhoz, hogy hivatkozni lehessen rájuk az Unió bíróságai előtt, egy, a fentebb tárgyaltakon kívüli, további követelménynek is eleget kell tenniük, azaz kötő erővel kell bírniuk. Ez olyan potenciális kibúvási lehetőséget teremt az Unió számára, ami biztosítja neki a nemzetközi jogsértések esetére is annak diszkrecionális eldöntését, hogy valóban történt-e jogsértés, tehát még ha a nemzetközi fórumon meg is állapítják a jogsértést, ez még messze nem jelenti azt, hogy ezt a Bíróság is így gondolja. Ez, a már korábban idézett 1969. évi Bécsi egyezmény 26. cikkében található úgynevezett „pacta sunt servanda” jól ismert elvével is szembe megy, amely azt mondja, hogy „[m]inden hatályos szerződés kötelezi a részes feleket és a szerződést jóhiszeműen kell végrehajtaniok”.¹²⁷ Az Unió nemzetközi szerződések elfogadására vonatkozó jogszabályai egyébként is, a már szintén említett monista felfogásra utalnak.

Az intézmények jogkörének azonban egyéb, ésszerű okokból is gátat lehetne szabni. Anne Thies fentebb megjelölt munkájában olvashatjuk, hogy a következő lehetőségeket tartja alkalmasnak a jogsértésekkel szembeni ellenvetésre. Elsőként azt említi, hogy a tagállamok a hatáskörgyakorlás átengedése során soha sem arra adtak felhatalmazást, hogy az Unió nemzetközi jogot sértő aktusokat fogadjon el. Ez további magyarázatra nem is szorul, magától értetődik. A második korlátozó tényező a tagállamok hatáskör-átruházásának a megtagadása, ami indokolható azzal a ténnyel, hogy a már elkövetett jogsértés ellen az Unió nem tesz semmit, holott az már nemzetköz forum által megállapításra került.¹²⁸ Nyilvánvaló, hogy az Unió jogsértései hatással vannak a felhatalmazást adó tagállamokra is. A jogsértésre válaszul megállapított következmények így, természetes módon, hátrányosan érintik őket is.

Az Unió nemzetközi kötelezettségekhez való effajta hozzáállása könnyen megmagyarázható. Tisztán arról van szó, hogy a Bíróság nem húz megfelelő határvonalat a politikai és jogi hatáskörök közé.¹²⁹ A Bíróság nyilvánvaló célja, hogy a politikai intézmények keze ne legyen megkötve a nemzetközi kötelezettségek által, ez azonban még nem szolgáltat jogi alapot az elutasító hozzáálláshoz.

¹²⁷ THIES i.m. 59-60.

¹²⁸ THIES i.m. 66.

¹²⁹ THIES i.m. 68.

7.2 Tagállami felelősség

Felvetődik a kérdés, hogy amennyiben az Unió saját döntése alapján „felelőtlen”, ez irányadó-e a tagállamokra is?

Annyit már láthattunk, hogy az Unió eltérő joggyakorlatot folytatott a tagállamok és a saját vonatkozásában a kártérítési ügyek kapcsán.

„Minden szent keze maga felé hajlik”, különösen igaz ez az Unióra, azonban ez nem jelenti azt, hogy a tagállamokkal is ilyen megengedő lenne, sőt. A Francovich valamint Bonifaci ügyekben¹³⁰ a felperes a munkáltató fizetése képtelensége esetén a munkavállalók védelmére vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1980. október 20-i 80/987/EGK tanácsi irányelv Olaszország részéről való átültetésének elmaradását sérelmezte. Az irányelv, mint azt a neve is jól mutatja, a munkavállalói érdekeket helyezte védelem alá, azok követeléseinek biztosítása révén. Az irányelv átültetésének elmaradását jogerősen megállapította az Európai Bíróság 22/87. sz., Bizottság kontra Olaszország ügy lezárásakor. A Bíróság a közvetlen hatály meglétét nem tekintette előfeltételnek, azt azonban, hogy a szóban forgó jogi aktus jogokat keletkeztet, már igen. A kártérítés megállapíthatóságához további két követelményt támaszt a Bíróság, mégpedig a „jogok tartalmát az irányelv rendelkezései alapján meg lehessen határozni”, és az okozati összefüggés meglétét.¹³¹

7.3 Köbler

Gerhard Köbler, ausztriai állampolgár egyetemi tanárként dolgozott Ausztriában, majd más tagállamban ugyan úgy, tanárként foglalkoztatták. Az osztrák törvények szerint 15 év szolgálati idő után az egyetemi tanárok különleges pótlékot igényelhettek. Az osztrák bíróság azonban, az illetményt hűségjutalomnak titulálva, azt nem ítélte meg a folyamodónak, holott a kérdés kapcsán már a Bíróság jogértelmezéssel élt, ráadásul hivatkozott a végső fokon ítélező bíróság kártérítésre alapot nem adó voltára is.

Az ügy lényege az, hogy az ügy kapcsán a Bíróság élesen megkülönböztette a végső fokon eljáró bíróság határozataiért való kárfelelősség elve alapján megállapított állami felelősséget, és a határozatának megkérdőjelezését, azaz, a kárfelelősség megállapítása önmagában még nem

¹³⁰ C-6/90. és C-9/90. sz. egyesített ügyek, 1991. november 19.

¹³¹ C-6/90. sz. ügy, 40. pont

jelenti a határozat megsemmisítését, tehát „a jogerő elve nem zárja ki a végső fokon ítélkező bíróság határozataiért fennálló állami felelősség elvének elismerését”.¹³²

Láthatjuk, hogy az állami kárfelelősség megállapíthatósága nincs olyan előfeltételekhez kötve, mint az Unió nemzetközi kötelezettségének megszegése folytán való felelősségre vonása.

Mi jelenthetne megoldást? Az Unió felelősségre vonásának vizsgálatakor is egyedül azt kellene vizsgálni, hogy a nemzetközi kötelezettség-szegéssel a polgárokat az Uniót terhelő nemzetközi kötelezettség által biztosított jog(ok)tól fosztották meg.¹³³

A már említett eltérő megítélésre válaszul épp az előzőekben vizsgált Brasserie du pêcheur SA ügy kapcsán született ítéletben található, azon megállapítást hozhatjuk fel érvként, miszerint a „közösségi jog megsértésével a magánszemélyeknek okozott károkért fennálló állami felelősség megállapításának feltételei – különleges indokok hiányában – nem térhetnek el a hasonló körülmények között a Közösség felelősségére vonatkozó szabályoktól. Ugyanis a magánszemélyek közösségi jogból származó jogának védelme nem változhat aszerint, hogy a károkozásért közösségi vagy nemzeti hatóság a felelős.”¹³⁴

7.4 A jogsértés hiánya vajon egyenlő a felelősség kizárásával?

Kezdjük az elején. A Bíróság a Dorsch Consult kontra Tanács ügyben foglalkozott ezzel a kérdéssel. Az ítéletben azt láthatjuk, hogy a Közösségi intézmény által, jogellenességet mellőző aktusa által okozott kár nem vonja maga után az intézmény szerződésen kívüli „felelőtlenségét”, mert a kár, bizonyos feltételek fennállása esetén, megtérítendő. A feltételek a következők: (i) a kár tényleges bekövetkezése, (ii) az okozati összefüggés az intézmény magatartása és a kár bekövetkezése között¹³⁵, valamint (iii) a kár rendkívüli és különös

¹³² C-224/01. sz. ügy, Gerhard Köbler kontra Osztrák Köztársaság, [2003 I-10239] 5-13., 39-40. pont, Thies 135. lábj.

¹³³ THIES i.m. 77-78.

¹³⁴ C-46/93. és C-48/93. sz. egyesített ügyek, 42. pont, Mervi Pere, 177. lábj.

¹³⁵ C-26/81 Oleifici Mediterranei v European Economic Community [1982] ECR 3057, 16. pont, Összekapcsolt ügyek C-258/90 and C-259/90 Pesquerías De Permeo and Naviera Laida v Commission [1992] ECR I-2901, 42. pont

jellege.^{136 137} Tehát az intézmény felelőssége nincs kizárva, csak bizonyos feltételekhez van kötve.

Ezt követően a De Boer Buizen BV kontra Európai Közösségek Tanácsa és Bizottsága ügyben a Bíróság tovább pontosított a felelősségre vonás alkalmazhatóságának feltételeit.¹³⁸

A FIAMM kontra Európai Unió Tanácsa és Európai Közösségek Bizottsága ügyben szintén az intézmények jogsértést nélkülöző magatartásának esetén való felelősségre vonás kérdése került a bíróság elé. A felperes hivatkozott a már fent említett Boer Buizen ügyre, és ez alapján is megítélhetőnek tartotta a kártérítést. Felhívásra került az EUMSZ 340. cikk 2. bekezdésében említett, a „tagállamok jogában közös általános elveknek megfelelő” kártérítés elve is. Mivel a tagállamok joga lehetőséget biztosít az effajta kártérítés megítélésére, ez jogalapként szolgál az Unió részéről való ilyen megközelítésre is. Kérdésként merült fel, hogy vajon minden tagállamnak biztosítania kell az ilyen igény érvényesítését, vagy elegendő, ha csak néhánynak a jogrendjében adott a lehetőség, és már ez megalapozza az Unió részéről az ennek figyelembevételére irányuló kötelezettséget. A kérdéssel Maduro főtanácsnok foglalkozik egyik véleményében, amiben arra a következtetésre jutott, hogy még ha csak néhány tagállam fogadja is el a felelősségre vonhatóságot a jogellenesség hiányában, az az Unióra nézve is irányadó.¹³⁹ A FIAMM ügy volt az első, mely a WTO jogának megsértéséhez kapcsolódott. A kérelem helytállóságának megállapíthatóságához tehát a Dorsch Consult ügy kapcsán látott feltételek meglétét kellett bizonyítania a kérelmezőnek, azonban a Bíróság mindezek ellenére sem ismerte el az intézmény felelősségét.

¹³⁶ Cases 9/71 and 11/71 Compagnie d'Approvisionnement, de Transport et de Crédit et Grands Moulins de Paris v Commission [1972] ECR 391, paragraphs 45 and 46, and Case 59/83 Biovilac v European Economic Community [1984]

ECR 4057, paragraph 28

¹³⁷ C-237/98 P sz. ügy, [2000 I-04549] I- 19. pont

¹³⁸ C-81/86 sz. ügy, [EBHT 1987., 3677. o.], 17. pont: „Ha bebizonyosodik, hogy (...) a vállalkozásoknak, mint csoportnak, a kiviteli piacok korlátozásából eredő költségek aránytalan részét kellett viselniük, a közösségi intézményekre tartozik e helyzetnek a megfelelő intézkedésekkel történő orvoslása.”, THIES 137. lábj., 78.

¹³⁹ C-120/06. P. és C-121/06. P. sz. egyesített ügyek, M. Poiares Maduro főtanácsnok véleménye, [2008 I-06513], 55. pont: „Vajon a „tagállamok jogrendszereiben közös általános elv” (...) csak valamennyi tagállam jogrendszerének (...) átfedéséből ered, és azokból csak azokat az elemeket őrizzük meg, amelyek pontosan fedik egymást? Nem hiszem, hogy így van. (...). Az a tény, hogy kizárólag a spanyol és francia jog írja elő a közhatalom jogszerű jogalkotói aktusért való felelősségét, nem jelenti a közösségi jogban való elismerésének akadályát.”, THIES, 143. lábj., 79.

8. A WTO vitarendezési mechanizmusa és annak árnyalatai

8.1 Az 1/91 beszédes vélemény¹⁴⁰:

Mielőtt rátérnénk a WTO vitarendezési mechanizmusára, említést kell tennünk az 1/91 véleményről, melynek fényében láthatjuk, hogy a vélemény vitathatatlan alapot kel(ene), hogy teremtsen a Testület döntéseinek végrehajthatóságára.

A véleményben azt olvashatjuk, hogy amennyiben egy nemzetközi megállapodás alapján bírósági rendszer kerül felállításra, amely jogosult a felek közötti jogviták eldöntésére, úgy a döntései kötő erővel bírnak a Közösség intézményei tekintetében is.¹⁴¹ Azzal folytatja a Bíróság, hogy egy ilyen rendszer felállítása a közösségi joggal nem ellentétes, *„ugyanis a Közösségnek a nemzetközi kapcsolatok terén meglévő hatásköre és a nemzetközi megállapodások megkötésére vonatkozó jogképessége szükségszerűen magában hordozza annak lehetőségét, hogy azok rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása tekintetében alávesse magát az így megkötött megállapodások alapján létrehozott vagy kinevezett bíróságnak”*.¹⁴²

Tudni kell, hogy a véleményben az EEA (Európai Gazdasági Térségről szóló) megállapodás vizsgálata során a Bíróság megállapította, hogy a megállapodás nem rendelkezik közvetlen hatállyal, ám ennek ellenére kötő erővel bír a bírói testület döntése!¹⁴³

8.2 Vitarendezési Testület¹⁴⁴

A WTO jogának megsértéséhez azonban nem csak a Marrakesh-i Egyezmény megsértése tartozik, hanem az annak mellékleteivel ellentétes aktusok is. A nemzetközi jogviták eldöntésében, az utóbbi évtizedekben egyébként is egyre nagyobb szerep jutott a különböző

¹⁴⁰ MERVÍ PERE i.m. 14.

¹⁴¹ A Bíróság 1/91. számú véleménye, 1991. december 14., 39. pont

¹⁴² 1/91. sz. vélemény, 40. pont

¹⁴³ 1/91 sz. vélemény, 2. pont: *„Az Európai Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a közösségi szerződések új jogrendet hoztak létre, amelynek javára az államok egyre több területen korlátozták szuverén (...) . Az így létrehozott közösségi jogrend alapvető jellemzői különösen, hogy a tagállamok jogával szemben elsőbbség illeti meg, és hogy az állampolgárookra és magukra az államokra alkalmazandó rendelkezéseinek egy része közvetlen hatállyal bír.”*, Mervi Pere, 109. lábj.

¹⁴⁴ SZIGETI Zsolt: *A WTO vitarendezési mechanizmusának helye az alternatív jogvita megoldási módok (Alternative Dispute Resolution) rendszerében*, 3-5., a fejezet az említett mű felhasználásával készült, elérhető: <http://www.drsgigetizsolt.hu/publikacio3.pdf>

vitarendezési testületeknek. A WTO keretén belül szintén lehetőség nyílik a részes államok számára békésnek mondható, és gyors megoldást találni a közöttük felmerülő problémákra.

A már fent említett egyezménycsomag C/2 mellékletét képezi az „Egyetértés a Vitarendezés Szabályairól és Eljárásáról” címet viselő részt. Az Egyezmény által létrehozott Vitarendezési Testület (a továbbiakban: DSB) által kívánták megelőzni a tagállamok által rosszhiszeműen gyakorolt „forum shoppingra” nyitva álló lehetőségeket, valamint egyúttal hathatós megoldást találni a közöttük felmerülő vitákra. Hamar kiderült, hogy bár a DSB döntései kötelező erővel bírnak, ennek az Unió korántsem tesz eleget.

Elsőként vessünk egy pillantást nagyvonalakban magára az eljárásra, hogy jobban megérthessük az Unió által felhozott érveket.

A GATT rendszerén belül az első szabályozásakor még nem került részletezésre, hogy miképp is működik a DSB. A folyamatos fejlődésnek köszönhetően születtek meg a részletszabályok, amiket a vitarendezések során felmerült hiányosságok felismerésének köszönhetően, az arra adott válaszok kapcsán fektettek le. Lényeges különbsége a WTO vitarendezési testületével összehasonlítva abban mutatkozik meg, hogy a GATT még a panel jelentésének egyhangú

elfogadását követelte meg ahhoz, hogy annak kötőerejét megállapíthassák. Ezzel természetesen olyan eszköz került a vesztes fél kezébe, amellyel könnyűszerrel gátat szabhatott a jelentés kapcsán fellépő kötelezettségek végrehajtásának.¹⁴⁵

Most pedig lássuk, hogy hogyan alakul mindez a WTO keretein belül.

Az eljárás kezdő szakasza, magától értetődően, a felek között zajló egyeztetés. Megjegyzendő, hogy csak részes államok vehetnek részt benne. Ki más is indítaná az egész folyamatot, ha nem az, aki a sérelmet elszenvedte. A sértett fél a jogsértésről tájékoztatja a DSB-t, valamint a jogsértő tagállamot/tagállamokat a kérdés kapcsán felhívja tárgyalások folytatására. A benyújtott panaszt minden tagállam megismeri. A címzett tagállam(ok) 10 napon belül kell,

¹⁴⁵ HOECKE i.m. 8-9.

hogyan válaszoljanak a sértett fél megkeresésére. Magának a konzultációnak a megkezdésére a kérés kézhezvételétől számított 30 napon belül van lehetőség. A felek természetesen ettől eltérő időtartamban is megállapodhatnak. A konzultációt teljes titoktartás övezi. Jószolgálatra, békéltetésre és közvetítésre is lehetőségük nyílik. Amennyiben a kérés kézhezvételétől számított 60 napon belül (sürgősség esetét kiéve) erre nem kerül sor, úgy a kezdeményező kérésére vizsgálóbizottság felállítására kerül sor. A vizsgálóbizottság (panel) felállítására irányuló kérelmet írásban kell benyújtani, valamint annak tartalmaznia kell a következő elemeket: a jogalapot, valamint az egyeztetések lefolytatott voltát, vagy annak elmaradását tartalmazó közlést. Az eljárás érdekessége az, hogy a panel tagjait a felek választhatják, azonban azoknak meg kell felelniük bizonyos szakmai követelményeknek. A tagok döntése alapján a panel 3 vagy 5 tagból áll, azonban ha nem jutnak megállapodásra 20 napon belül, úgy a döntés, kérelemre, a WTO vezérigazgatója elé kerül. A bizonyításra nyitva álló szakaszban a szóbeliség elve az irányadó, mint az a kontradiktórius rendszerek kapcsán jól megfigyelhető. Annak megakadályozására, hogy az eljárás nagyon elhúzódjon, (hiszen a választott bíraskodás célja épp a folyamat meggyorsítása), lefektetik azt a szabályt, miszerint a jelentés a panel felállításától számított 9 hónapon belül meg kell, hogy szülessen. Amennyiben fellebbezésre kerül sor, ez a határidő 12 hónapban kerül megállapításra. Valamely fél részéről benyújtott fellebbezési kérelem esetén a Fellebbezési Testület jogértelmezésben ad iránymutatást, melynek eredményét a DSB elé terjeszti. A jelentés ezt követően a DSB-hez kerül, arra a felek kifogást tehetnek. A DSB-nek 60 nap áll a rendelkezésére a jelentés elfogadására, már ha erre a döntésre jut. Annak elutasítására is sor kerülhet, amire szótöbbséggel nyílik lehetőség. A DSB ezt követően hozott döntése végérvényes, így végrehajtható. A végrehajtás azonban sokkal több kérdést vet fel és vontatottabb, mint maga a döntéshozatal. A döntés meghozatala után a sérelmet okozó félnek nyilatkoznia kell a döntés végrehajtásáról. Erre maximum 45 nap áll a rendelkezésére. Amennyiben ez elmarad, mintegy „ultima ratioként”, a sértett fél számára ideiglenes intézkedések bevezetésére is lehetőséget nyújt az Egyezmény. Ezek nyomós érvet szolgáltatnak arra, hogy az Unió a jogsértő magatartásnak véget vessen, és a kárpótlást megítélje azoknak, akiket az ilyen intézkedésekből bizonyítottan kár ér, abból hátránya származik.

8.3 DSB döntés végrehajtásának elutasítása

A Bíróság elutasító gyakorlata, melyet azon sokat hangoztatott érvre alapoznak, hogy a WTO jog természete, szóhasználat és célja, utalva annak rugalmas természetére, nem teszi lehetővé a közvetlen hatályának elismerését, rengeteg vitára adott alapot. A kérdés magától adódik azonban, miszerint amennyiben a DSB az adott körülményekre tekintettel döntést hozott, ezek a kifogások mennyiben állják meg a helyüket?

A már fent részletezett vitarendezési eljárás szakaszait figyelembe véve, a WTO jogának megsértését, annak megítélését is több szakaszra lehet bontani aszerint, hogy arra a döntéshez viszonyítva mikor kerül sor. Eszerint a jogsértés megítélése különbözőképp alakul a (i) jogsértés DSB általi megítélése előtt, (ii) a DSB döntésének meghozatala, a jogsértés megállapítása után, valamint a (iii) teljesítésre nyitva álló idő letelte után.¹⁴⁶ Vizsgáljuk meg ezeket külön-külön.

8.4 A szándékos vakság periódusa, avagy a DSB döntést megelőző Közösségi/Uniók gyakorlata

Az előzőekben már hosszasan tárgyaltuk a közvetlen hatály el nem ismerését, így ezt most itt nem részletezzük. Annyit azonban mindenképp meg kell említeni, hogy a GATT-tal szemben felhozott érveket ideje lenne felülvizsgálni, mert azokat a WTO létrehozásával együtt bekövetkezett jelentős változások idejétműlttá tették. Ez ellen szól azonban, hogy az Egyezmény megfogalmazása valóban arra utal, hogy a részes államok mozgásterüket nem kívánták korlátozni.¹⁴⁷

8.5 DSB határozat a jogsértésről

A vitarendezés kérdéseinek egyik vetületét már vizsgáltuk, így most vegyük górcső alá a WTO jogának vitarendezésre vonatkozó általános, azonban releváns részeit.

A vitarendezés első lépéseként rögzítésre került, hogy a feleknek kölcsönösen elfogadható megoldást kívánatos találniuk, az Egyezmény kifejezetten ezt tűzi ki célul. Amennyiben ez nem vezet eredményre, úgy a következő lépés a kérdéses rendelkezés visszavonása. A kompenzációs

¹⁴⁶ THIES i.m. 88-89.

¹⁴⁷ THIES i.m. 91.

rendelkezés a sorban az utolsó helyen áll, amire akkor kerülhet sor, ha az azonnali visszavonásra nincs lehetőség. Az „ultima ratio” azonban még mindig nem ez, ugyanis az Egyezmény lehetőséget nyújt az „*egyezmények szerinti engedmények vagy más kötelezettségek diszkriminatív módon történő felfüggesztésére*”, természetesen a DSB döntésétől függően.¹⁴⁸

A döntés megszületését követően a kötelezett tagnak lehetősége nyílik hosszabb határidőt kérnie annak átültetésére, amennyiben nincs annak azonnali alkalmazására módja. Az előzőekben felsorolt lehetőségek talán arra a következtetésre sarkallhatnák a tagállamokat (az Uniót arra is sarkallja), hogy ezzel alátámasszák azon véleményüket, miszerint a vitarendezési mechanizmus egyéb eszközök biztosításával lemondott döntései végrehajtásának megköveteléséről.

A Portugál Köztársaság kontra Európai Unió Tanácsa¹⁴⁹ ügyben a Bíróság a 22. cikkben található azon rendelkezésre hivatkozott, mely szerint amennyiben a kötelezettségszegő tag nem hajtja végre ésszerű időn belül az ajánlásokat és a határozatokat, egyeztetés kezdeményezhető vele az ellentételezés megállapítása céljából. Amennyiben azonnali végrehajtást írnak elő, azzal megfosztják a feleket a tárgyalásra nyitva álló lehetőségtől. Tehát az Unió érvelését a DSB döntés végrehajtásának késleltethető jellegére alapította.¹⁵⁰

A 22. cikk (1) és (8) bekezdésében olvasható megfogalmazás azonban tisztázza a kérdést azáltal, hogy a felfüggesztéssel kapcsolatos intézkedéseket csupán ideiglenes megoldásnak tekinti, valamint leszögezi, hogy azok nem részesíthetők előnyben a végrehajtással szemben.

A Chemnitz ügyben a felperes kérelmének alátámasztásául egy, a Fellebbezési Testület ajánlására hivatkozott. A Törvényszék (Elsőfokú Bíróság) egyszerűen megállapította, hogy a sérelmezett rendeletet módosították, azonban arról „elfeledkezett”, hogy megvizsgálja, vajon valóban megfelel-e a módosítások után a követelményeknek.¹⁵¹

A Comafica¹⁵² ügyben ennél még messzebb ment az Elsőfokú Bíróság, ugyanis a felperes által hivatkozott DSB döntést úgy ítélték meg, hogy tekintettel a DSB döntések esetén is fennálló azon lehetőségre, miszerint még ebben az esetben is fizethető kártérítés, azt nem veszik figyelembe.

¹⁴⁸ Marraquesh-i Egyezmény, 2. melléklet, A vitarendezés szabályairól és eljárásairól szóló egyetértés, 3. cikk (7) bekezdés, Mervi Pere, 15.

¹⁴⁹ C-149/96 sz. ügy, ítélet 39-40. pontja

¹⁵⁰ MERVÍ PERE i.m. 17.

¹⁵¹ T-254/97 sz. ügy, [1999 II-02743] 26-27. pont, MERVÍ PERE, 131. lábj., 17.

¹⁵² T-230/97 sz. ügy, [2001 II-01975]

A probléma gyökere tehát abban rejlik, hogy a politikai vonzatú ügyek tekintetében az Unió különböző választási lehetőségekként kezeli az egyébként teljesítésre irányuló kényszerítő intézkedéseket is, így gondolván teljesítettnek a nemzetközi kötelezettségeket. De milyen következtetést vonhatunk le abból, hogy a kompenzáció megfizetését viszont elfogadják? Nem elismerése-e ennek megfizetése a közvetlen hatály hallgatólagos elfogadásával? Máskülönben miért hajtáná azt végre?^{153 154}

A kötelezettség teljesítésének elmaradása természetesen költség-haszon elemzésen alapuló politikai döntéseknek teljes mértékben megfelel, hosszú múltra visszatekintő, bevett politikai eszköz.¹⁵⁵

8.6 Ésszerű időtartam letelte és az azt követő, (változatlan) jogsértés

Mivel a döntés végrehajtására az Unió minden esetben ésszerű időt kap, így felmerül a kérdés, hogy az ésszerű idő leteltét követően, amíg még megindokolhatja a jogsértés folytatását, milyen kötelezettségek terhelik az Uniót, és mit tehet a sértett fél, amennyiben az ügyben nem tapasztalható előrelépés.

A következő ügy volt az első, melyben alcímünk által jelzett probléma elsőként a „porondra” került. Az egyébként megkövetelt feltételek nem álltak fenn, tehát csupán a DSB döntésre alapíthattak igényeket a sértettek, azonban ennek ellenére a Bíróság nem zárta ki azt, hogy a DSB döntés alapján vizsgálja felül a gyakorlatát. Megemlítendő, hogy Albert főtanácsnoknak a Biret ügyben¹⁵⁶ alkotott véleményében azt olvashatjuk, hogy az ésszerű idő elteltével a DSB döntése végrehajthatóvá válik, arra a Bíróság előtt is hivatkozhatnak. Említésre méltó az ügy kapcsán, hogy az Elsőfokú Bíróság WTO-val kapcsolatos gyakorlata sokkal ellenállóbbnak bizonyult, mint a Bíróságé. A Biret ügy kapcsán határozottan kijelentette, hogy a WTO jogának megsértése nem jelenthet alapot a Közösség részéről való szerződésen kívüli kártérítés megítéléséhez. Ezt azzal az érveléssel kívánta alátámasztani, miszerint a WTO céljai között nem a magánszemélyek védelme, hanem a gazdasági integráció szerepel.

A Bíróság újabb érveléssel is előrukkolt a DSB döntésekkel kapcsolatos gyakorlatának fejlődése folyamán. Amíg a rendelkezésre álló idő le nem jár, addig nem is vizsgálhatja felül a

¹⁵³ ZONNEKEYN, 2001a, 259., MERVÍ PERE, 119. lábj.

¹⁵⁴ MERVÍ PERE i.m. 15-16.

¹⁵⁵ Cottier, 1998, 364-367., MERVÍ PERE, 121. lábj.

¹⁵⁶ C-93/02 sz. ügy, Biret International SA kontra Tanács, Albert főtanácsnok véleménye, 2003. május 15., 86 pont, THIES, 61. lábj., 98.

jogellenesnek vélt jogi aktusokat, mert ezzel megfosztanák a jogintézményt, azaz az Uniónak biztosított ésszerű időt annak céljától, de ez egyúttal azt is jelenti, hogy a rendelkezésre álló időt követően a kérelmező nem is tudja kárát bizonyítani.¹⁵⁷

Azt ezt követő Van Parys ügyben született érveket olvasva azonban, megint arra a sajnálatos tényre kell rádöbbenünk, hogy a Bíróság nem enged korábbi gyakorlatából, amikor megállapítja, hogy amennyiben azonnal végrehajthatónak ítélnék a DSB döntést, azzal megfosztanák a feleket a további tárgyalásoktól és attól a lehetőségtől, hogy egyezsége jussanak. Nem sokkal a kifejtettek után egyértelműen kizárja a Nakajima és Fediol esetben megalkotott kivételes alkalmazás lehetőségét is.¹⁵⁸

Mint láthatjuk, a Bíróság bebetonozott gyakorlata a politikai intézmények védelmét tűzte ki célul, és ezt viszi keresztül az esetek túlnyomó többségében.

A kérdés szinte adja magát, hogy vajon a Nakajima és a Fediol ügyek kapcsán kidolgozott kivételek alkalmazására lehetőség nyílik-e?

Nagyon érdekes esettel találkozunk a banánvitákkal¹⁵⁹ kapcsolatban. A kérelmező az eset kapcsán arra hivatkozott, hogy mivel az Unió végre kívánta hajtani a DSB által meghozott döntést, tekintettel arra, hogy a Tanács a preambulumban kifejezetten hivatkozott a WTO rendelkezései alapján keletkezett kötelezettségei végrehajtására, az ezzel kapcsolatos szándékára. Ez egyúttal azt is jelenti azonban, hogy maga a WTO jog is közvetlen hatállyal bír. A Bizottság ennek következtében megváltoztatta a 2362/98 számú rendeletet, ám egyáltalán nem említette a végrehajtásra vonatkozó szándékot, így ennek köszönhetően kedve szerint kizárta a „Nakajima kivétel” alkalmazásának lehetőségét, pusztán formai módosítással.¹⁶⁰

¹⁵⁷ C- 93/02P, 61-64. pont, MERVÍ PERE, 29. o.

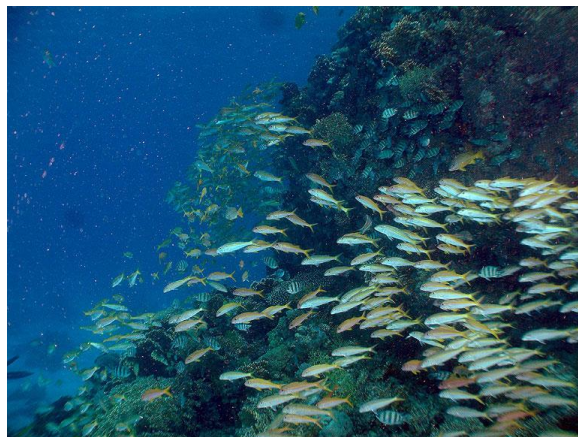
¹⁵⁸ C-377/02 sz. ügy, [2005 I-01465], 48. és 52. pont, Anne Thies, 99.

¹⁵⁹ A banánháborúként is ismert vitasorozat a már tárgyalt Loméi Egyezmény kapcsán robbant ki és adott alapot a hosszú évekig húzódó, méltán háborúnak nevezett ellenségeskedésre.

¹⁶⁰ THIES i.m. 108.

9. A baljóslatú és hangos heringek

A dolgozat bevezetőjében a „veszélyes” banánokról olvashattunk, de a hidegháborús időszak és az utóbbi hónapok eseményei bebizonyították, hogy a heringek sem kevésbé veszélyes állatok. Persze mielőtt felkapná a fejét az olvasó, hozzá kell tenni, hogy csak annyiban és azokra az entitásokra nézve veszedelmesek, amennyiben azoknak érdeke fűződik a halászatukhoz, vagy épp tengeralattjáró¹⁶¹ támadástól tartanak. Az 1980-as évek jellemző, a Svédország és Oroszország közötti pattanásig feszült hangulatot csak fokozta az, hogy a svédek olyan víz alatt rögzített, idegen hangokat véltek felfedezni, amit az orosz tengeralattjáróknak tulajdonítottak. Egészen az 1990-es években folytatott kutatásokig váratott magára az a felfedezés, ami inkább nevetésre sarkallhatta a svédeket, mintsem félelemre, ugyanis kiderült, hogy a hangokat a heringek testét elhagyó

gázbuborékok keltették.¹⁶² A heringek azonban mind a mai napig több gondot is okoznak. Alig, hogy „békeszerződés” született a banánháború lezárásaként, újabb nagy port kavaró ügy vonta magára a figyelmet, és váltott ki rosszallást. A történet rövid összefoglalása a következő: a skandináv heringállomány közös kezelése négy állam (Feröer szigetek, Norvégia, Izland és Oroszország) és az Unió hatáskörébe tartozott, (mivel a hering vándorló faj, és ezen országokat, területeket érinti vándorlási ciklusai során), az állomány fenntartásának biztosítása érdekében százalékos arányban osztották fel egymás között a kifogható heringmennyiséget (TAC). A Feröer szigetek azonban felemelte a megállapított kvótát, mondván, hogy a heringállomány növekedése tapasztalható, és az eredetileg 5.16%-os arányról azt 17%-ra emelték. Hogy, hogy nem, ezzel a többi tag nem értett egyet, az Unió pedig kereskedelmi korlátozások bevezetése mellett döntött. 2014-ben Dánia a WTO elé vitte az ügyet, panel felállítására került sor. Az ügy „izgalmas” kimenetele még várat magára.¹⁶³

¹⁶¹ Ki gondolná, hogy már 1776-ban megszületett az első, persze inkább kevesebb, mint több sikerrel. Tarján M. Tamás: 1776. szeptember 7. | A történelem első tengeralattjáró-támadása, Rubicon online folyóirat, elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1776_szeptember_7_a_tortenelem_elso_tengeralattjaro_tamadasa/

¹⁶² PESTHY Gábor: *Majdnem háborút okozott a heringfing*, 2014, elérhető: <http://www.origo.hu/tudomany/20140520-a-hideghaboru-idejen-ellenseges-tengeralattjaroknak-veltek-a-szellentessel-kommunikalo-heringeket.html>

¹⁶³ NELE MATZ-LÜCK: *The Faroe Islands' Response to EU Trade Restrictions on Atlanto-Scandian Herring*, 2014, elérhető: <http://site.uit.no/jclos/2014/03/05/the-faroe-islands-response-to-eu-trade-restrictions-on-atlanto-scandian-herring/>

10. Konklúzió

Mint láthatjuk, a magánszemélyek helyzete és jogérvényesítési igényeik igen mostoha megítélésben részesülnek az Unión belül. Összességében kijelenthetjük, hogy az Unió bizonyos, rendkívüli esetek kivételével egyáltalán nem hajlandó helyt adni a WTO rendelkezéseire, valamint a DSB döntéseire való hivatkozásnak a jogvitákon belül.

Minek köszönhető ez az elzárkózó magatartás? Az Unió, amennyiben a magánszemélyek jogérvényesítési lehetősége és a politikai intézményeinek érdekei között kell választania, mint láthattuk, több mint valószínű, hogy utóbbi védelmére fog kelni. Ezzel azonban hihetetlen mértékben megnehezíti azon gazdasági szereplők helyzetét, akiket közvetlenül is érintenek az Unióval szemben alkalmazott megtorló intézkedések.

Az Unió által felhozott érvek, úgy, mint a rugalmasság, a kölcsönösség, stb. mind megcáfolhatók, arról nem is beszélve, hogy több főtanácsnok is azon az állásponton van, hogy a WTO jog fényében igenis felülvizsgálhatóak az uniós jogi aktusok, ami a jövőben a joggyakorlat felülvizsgálatát alapozhatja meg.

Annyi bizonyos, hogy a természetes és jogi személyek szempontjából nélkülözhetetlenné vált a növekvő kereskedelmi kapcsolatok iránti igény miatt a jogsértések szankcionálása, már csak a megoldás várat magára.

Történelmi példákkal kezdtük, zárjuk is ezen összegzést azzal. Akarva akaratlanul is a Pyrrhosi győzelem juthat eszünkbe az Unió „harcát” látva. A mondák szerint az épeiroszi uralkodó a rómaiak ellen vívott keserves hadjárat egy kimagasló győzelme után azt mondta: „Még egy győzelem és végképp elvesztünk”. Nos, ezzel csak az a probléma, ahogy Ronald Wright mondta: *„Valahányszor a történelem ismétli önmagát, emelkedik az árfolyama.”*

Ezt az egy leckét kellene az emberiségnek megtanulnia, nem többet, nem kevesebbet.

11. Irodalomjegyzék

Hivatkozott irodalom

Adriana CHACÓN-CASCANTE, John M. CRESPI: *Historical overview of the European Union banana import policy*, Department of Agricultural Economics, Kansas State University. 332D Waters Hall. Manhattan, KS , 2005, 2-3.

Anne THIES: *International Trade Disputes and EU liability*, Cambridge University Press, 2013.

BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, Budapest, Szent István Társulat, 2013, 43-44.

GÁSPÁR Attila és Udvari Beáta: *A Loméri Egyezmények felzárkózásra gyakorolt hatása*, Statisztikai Szemle, 89. évfolyam 4. szám, 2011

HORVÁTHY Balázs: *Külkereskedelmi védelmi intézkedések a közösségi jogban* (Doktori értekezés), 2008, Budapest, elérhető: http://www.ajk.elte.hu/file/DI_Horvathy_Balazs_dis.pdf,

KECSKÉS László: *Európa-jogi tapasztalatok az állam jogalkotással okozott károkért való felelősségének megalapozásához*, PJK, 2003/4.

Master in de Rechten, Marieke Van HOECKE: *The problem of GATT/WTO law in the European Union legal order*, Ghent, 2010, elérhető: http://buck.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/458/430/RUG01-001458430_2011_0001_AC.pdf

Mervi PERE: *Non-implementation of WTO dispute settlement decisions and liability actions*; Nordis Jurnal of Commercial Law, 2004, 1. szám, elérhető: http://www.njcl.fi/1_2004/article1.pdf

MOHAY Ágoston: *A nemzetközi jog és az uniós jog kapcsolódási pontjai*; a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán működő Óriás Nándor Szakkollégium (ÓNSZ) tudományos folyóirata, 2014/I. szám, 269-281.

Nele MATZ-LÜCK: *The Faroe Islands' Response to EU Trade Restrictions on Atlanto-Scandian Herring*, 2014, elérhető: <http://site.uit.no/jclos/2014/03/05/the-faroe-islands-response-to-eu-trade-restrictions-on-atlanto-scandian-herring/>

PESTHY Gábor: *Majdnem háborút okozott a heringfing*, 2014, elérhető: <http://www.origo.hu/tudomany/20140520-a-hideghaboru-idejen-ellenseges-tengeralattjaroknak-veltek-a-szellentessel-kommunikalo-heringeket.html>

Piet EECKHOUT: *EU External Relations Law*, Oxford University Press, 2011., második kiadás

RÁTH-VÉGH István: *Tarka históriák*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1964.

Roberto BENDINI: *Az Európai unió és a Kereskedelmi Világszervezet*, Az EP Think Tankje kiadványainak jegyzéke, 2014. április, elérhető:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hu/displayFtu.html?ftuid=FTU_6.2.2.html

SZABÓ Marcel, LÁNCOS Petra Lea, GYENEY Laura: *Uniók szakpolitikák*, Szent István Társulat, Budapest, 2014

Arbitrando et curriculum bene deligendo, Ünnepi kötet, Pázmány Press, 2014, SZABÓ Sarolta: A WTO vitarendezési mechanizmusa: a banánháború és annak következményei, 211-228.

SZIGETI Zsolt: *A WTO vitarendezési mechanizmusának helye az alternatív jogvita megoldási módok (Alternative Dispute Resoluton) rendszerében*, 2005, elérhető: <http://www.drszigetizsolt.hu/publikacio3.pdf>

TARJÁN M. Tamás: *1776. szeptember 7. | A történelem első tengeralattjáró-támadása, Rubicon online folyóirat*, elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1776_szeptember_7_a_tortenelem_elso_tengeralattjaro_tamadasa/

Van Gend en Loos ügy - Az uniós jog közvetlen hatályának elve - Az Európai Bírósága az ítélet 50. évfordulóját ünnepli, Jogi Fórum / Európai Unió Bírósága, 2013, elérhető: <http://www.jogiforum.hu/hirek/29086>

Egyéb felhasznált irodalom

BLAHÓ András- PRANDLER Árpád: *Nemzetközi szervezetek és intézmények*, Akadémiai Kiadó, 2014, 320-323.

BLUTMAN László: *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2013, 345-349.

Hélène RUIZ FABRI: *Is There a Case- Legally and Politically- for Direct Effect of WTO Obligations?*, The European Journal of International Law Vol. 25 no.1, 2014

HORVÁTHY Balázs: A szellemi tulajdon-jogok védelme és az EU közös kereskedelempolitikája, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. évfolyam 1. szám, 2013. február

MUNKÁCSI Péter: *A TRIPS-Megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben- II. rész: közösségi hatáskörök és a TRIPS-Megállapodás a közös kereskedelempolitika terén*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113) évfolyam 5. szám, 2008. október

Főbb internetes oldalak

<http://www.wto.org/>

<http://mult->

[kor.hu/20130903 40 perc alatt lezavartak a tortenelem legrovidebb haborujat](http://kor.hu/20130903_40_perc_alatt_lezavartak_a_tortenelem_legrovidebb_haborujat)

[http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/17/1986 veget er a 335 éves haboru/](http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/17/1986_veget_er_a_335_eves_haboru/)

<http://curia.europa.eu/>

<http://www.asil.org/>

www.europarl.europa.eu

Képlegyék:

1. kép forrása: <http://www.memegen.com/meme/lp9rij>

2. kép forrása: <https://www.sagia.gov.sa/en/Investment-climate/Some-Things-You-Need-To-Know-/International-agreements/>

3. kép forrása: <http://www.constructionchat.co.uk/articles/dispute-resolution-in-construction/>

4. kép forrása:
http://www.aquanauta.hu/cikk/0826/774768/20080625_st_johnsrockyzabargad_1.htm

A dolgozat lezárva: 2014. november 01.